

Analyse van ambities en krachten

Stichtse Vrije School, Zeist

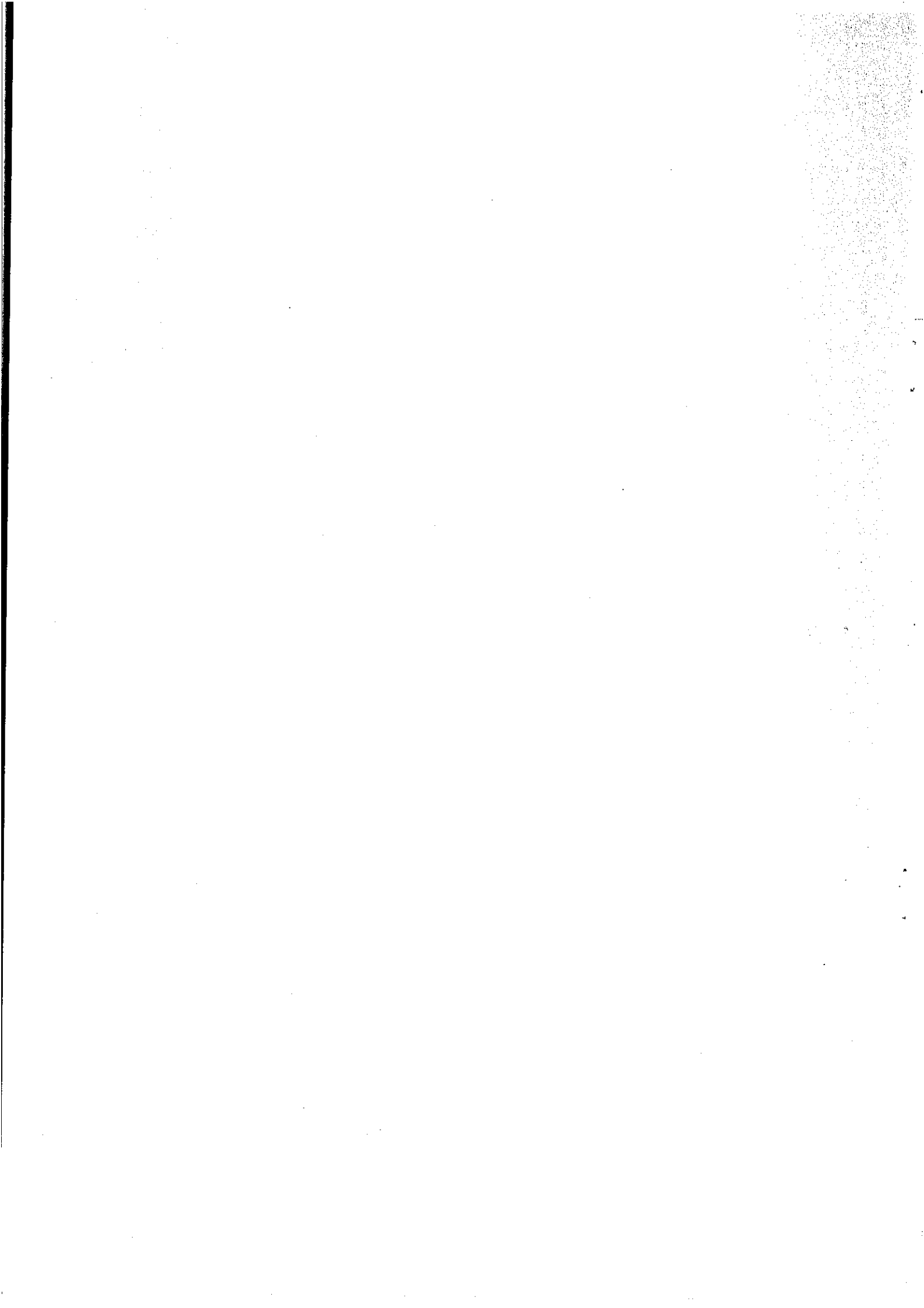
Een onderzoek in opdracht van de Stichtse Vrije School.

Uitgevoerd door Merlijn Wentzel, Jantine van der Weegh en Korine van Grunsven.

NIVOZ, september 2009

© NIVOZ
Driebergen, 2009

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Onderzoeksmethodiek	5
De leerkrachten en de dagelijkse leiding	8
Samenvatting	8
Werken en leren.....	10
Persoonlijke ontwikkeling	10
Sociale ontwikkeling	12
Brede ontwikkeling	13
Spiritualiteit, onbevangenheid.....	13
De waldorfpedagogie.....	14
Aansluiting van de lesstof bij verschillende ontwikkelingsstadia van de leerling...	14
Aard van de omgang met leerlingen.....	20
De leerlingen	24
Samenvatting	24
De aard van de omgang tussen leerkrachten en leerlingen.....	26
De omgang met medeleerlingen.....	28
Werken en leren.....	29
De zin van wat je leert	29
Werken in de les.....	31
De oud-leerlingen	33
Samenvatting	33
Persoonlijke ontwikkeling	34
Brede ontwikkeling	35
Een zelfbewust en krachtig mens.....	37
Cognitieve ontwikkeling.....	38
Werken in de les	38
Verbondenheid.....	39
Rol van samenwerking en groepsprocessen; je draagt elkaar.....	40
Gouden vriendschappen	41
Sociale ontwikkeling	42
Betere voorbereiding op vervolgonderwijs	43
Vakken laten meegroeien met de tijd.....	44
Minder werkdruk.....	45
Harder optreden als de sfeer bedrukt is.....	45
Verloren gaan van identiteit vrije school	46

Inhoudsopgave (vervolg)

De ouders	47
Samenvatting	47
De waldorfpedagogie	48
Een sterke basis.....	48
Aandacht en bevoegenheid van de leerkrachten	49
Persoonlijke ontwikkeling	50
Werken en leren.....	51
Ontwikkelen in eigen tempo.....	51
Veilig leerklimaat	52
Aansluiting bij ontwikkelingsstadia van de leerling.....	53
Sociale ontwikkeling	53
Heterogene niveaueklassen	53
Toneel	54
Koor	55
Brede ontwikkeling	55
Cognitieve ontwikkeling	56
Ontwikkeling van de school	56
De continuïteit	57
Een goede match: uitdaging en ondersteuning.....	58
De organisatie	58
Kruisbestuiving	59
Analyse van de bevindingen	60

Inleiding

Naar onze waarneming is de maatschappelijke trend aan het pendelen tussen de hang naar meer verzakelijking, voorschriften, protocollen aan de ene kant en aan de andere kant een verlangen naar meer openheid, verbinding en spiritualiteit. Naast tekenen van de tijd als talentenjacht en individualisering is er ook een zoeken naar samenwerking, verinnerlijking en een zorgvuldig bewaken van de eigen energie.

Het onderwijs van nu is niet toegespitst op de onderwijsbehoeften van nu. We leiden niet op tot volwassenen van over decennia. Het gaat om creativiteit en sociale vermogens.

Hoe staat het eigenlijk met deze creativiteit en sociale vermogens binnen ons eigen onderwijs? Vrije Scholen zouden bij uitstek een plek moeten zijn waar aangesloten wordt bij deze behoefte aan een meer creatieve, sociale en emotionele ontwikkeling van de leerling. Deze aandachtspunten vervullen een centrale rol in de waldorfpedagogie en antroposofie, die leidend zijn geweest bij de vorming van het Vrije Schoolconcept. Reguleringen van de overheid, zoals de Tweede Fase, lijken de vrijheid van Vrije Scholen in de vormgeving van het eigen onderwijs echter in te perken. Het is de vraag wat deze veranderingen hebben betekend voor haar onderwijs. Hoe is het met haar idealen en haar onderwijspraktijk? Wat zijn haar krachten en hoe kan zij deze voor de toekomst behouden?

Uitgaande van deze vragen heeft de Iona Stichting het Nederlands Instituut voor Onderwijs en Opvoedingszaken (NIVOZ) in januari 2008 gevraagd onderzoek te doen naar de krachten van het Vrije School onderwijs. Iona Stichting heeft vervolgens scholen gezocht, waar antwoorden op deze vragen zouden kunnen worden gevonden. De Stichtse Vrije School is één van de scholen die heeft besloten deel te nemen aan dit onderzoek.

In deze rapportage doen we verslag van het onderzoek waarin de beschreven uitgangspunten van het Vrije School Onderwijs zijn gespiegeld aan de werkelijke door leerkrachten, leerlingen, oud-leerlingen en ouders ervaren onderwijspraktijk op de Stichtse Vrije School.

Onderzoeksmethodiek

Om deze vraag te beantwoorden hebben we gebruik gemaakt van de methodiek van 'vierde-generatie-evaluatie' (Guba en Lincoln, 1989). Deze evaluatiewijze sluit aan bij een constructivistische visie op ontwikkeling en leren, opvoeden en onderwijzen. Bij vierde-generatie-evaluatie staat een interactief proces van betekenisverheldering en -reconstructie van de ambities, zorgen en thema's van de aandeelhouders (leerlingen, leerkrachten, schoolleiders, ouders enz.) centraal. De evaluator probeert hun werkelijkheid zoveel mogelijk te benaderen en eventuele discrepanties vast te stellen tussen bedoelde en aangetroffen werkelijkheid.

De evaluatie verloopt in de zogeheten hermeneutisch-dialectische cirkel. De pretenties (claims), zorgen (concerns) en thema's (issues) van alle betrokkenen worden zorgvuldig vastgesteld, met elkaar geconfronteerd, door een ieder van commentaar voorzien en gespiegeld aan de uitkomsten van andere hermeneutisch-dialectische cirkels, aan bestaande relevante documenten, literatuur en observaties en indrukken van de onderzoeker zelf. Dit gebeurt systematisch. Het uitgangspunt van de evaluator bij de aanvang van het onderzoek is dat hij niet weet wat hij niet weet. De belanghebbenden (aandeelhouders of stakeholders) bepalen aanvankelijk vrijwel volledig wat wordt gevraagd of waarnaar de aandacht uitgaat. Terwijl dit proces voort gaat zullen de kernbetekenissen in de setting echter geleidelijk duidelijker worden en kunnen daarom de vragen, confrontaties en interpretaties gearticuleerder worden. Met andere woorden: er ontstaat geleidelijk meer betekenisstructuur. Het hermeneutisch-dialectische proces disciplineert op deze manier als het ware zichzelf.

Open interviews vormden de kern van onze onderzoeksmethode. Wij zijn de onderzoekscyclus gestart met open interviews met vier leden van de dagelijkse leiding van de Stichtse Vrije School. Onze gesprekken richtten zich op hun ambities voor de onderwijspraktijk. Centrale vragen daarbij waren voor ons waar zij waarde aan hechten en wat zij zien als de kracht van het eigen onderwijs. Onderwerpen die zij hierbij hebben aangesneden hebben wij gevolgd en met hen uitgediept. Daar waar inspiratie wegviel hebben we zo veel mogelijk met open vragen ingangen gezocht voor verder gesprek. Iets dat niet vaak nodig was overigens; zowel leerkrachten als leden van de dagelijkse leiding hebben met veel gemak over de eigen idealen gesproken. Zij zijn zich erg bewust van de keuzes die zij maken als het gaat over de vormgeving van de onderwijspraktijk en het waarom van deze keuzes.

In een groepsbijeenkomst waarbij 7 leerkrachten aanwezig zijn geweest, is vervolgens eenzelfde vraag gesteld, naar de ambities van leerkrachten, zij het in andere vorm. Leerkrachten hebben de vraag gekregen een brief te schrijven vanuit het perspectief van de oud-leerling waarin krachten en verbeterpunten van het onderwijs konden worden aangegeven. Uitspraken in deze brieven zijn vervolgens uitgediept. Wegens tijdgebrek hebben we hierbij slechts één groep leerkrachten kunnen spreken. Met een andere groep van acht leerkrachten zijn we aan de hand van beelden meer specifiek ingegaan op de persoonlijke ontwikkeling van de leerling. Dit hebben we gedaan om de mogelijkheden voor een volgende ronde van onderzoek, die meer de diepte in zou kunnen gaan op een bepaald onderwerp, vast in kaart te brengen.

Ook is aan leerlingen zijn, in open interviews, gevraagd hoe zij de dagelijkse onderwijspraktijk ervaren; wat zij als waardevol ervaren en waar zij eventueel last van hebben. De interviews zijn gehouden met vijf groepen van vier leerlingen en één groep met vijf leerlingen. In totaal hebben we 25 leerlingen gesproken. We hebben leerlingen gesproken uit de zevende tot en met de dertiende klas. De leerlingen die bij elkaar in een groep geplaatst waren, kwamen uit eenzelfde leerjaar. Ze zijn aselekt gekozen door de dagelijkse leiding van de Stichtse Vrije School.

Er zijn 8 oud-leerlingen geïnterviewd, in twee groepen van elk vier leerlingen. Drie leerlingen hebben de school net een jaar verlaten, twee leerlingen twee jaar geleden. De andere leerlingen hebben de school de afgelopen vijf jaar verlaten.

Er zijn 3 groepen van elk 4 ouders gesproken. De meesten hadden hun kinderen vanaf de jaren '80 de basisschool zien binnentreden en hadden nog een van de kinderen in het laatste jaar of hadden de laatste net zien afstuderen. De afgelopen 10 jaar van de school hebben ze van dichtbij mee kunnen maken (sommigen hadden maar liefst 5 kinderen de school zien doorlopen).

In dit verslag geven we de resultaten van deze interviews weer. Daarbij besteden we eerst aandacht aan ambities van dagelijkse leiding en leerkrachten. Dan wordt ingegaan op de beleving die leerlingen hebben van de school. Ook komen de belevingen van oud-leerlingen en ouders aan bod. De rapportage wordt afgesloten met een analyse van de krachten van de school.

De leerkrachten en de dagelijkse leiding

Leerkrachten en dagelijkse leiding worden hier beiden als leerkracht betiteld. Hiervoor is gekozen, omdat hun ideeën in grote mate overeenkomen en zij beiden deze functie vervullen. Daar waar hun ideeën niet overeenkomen, wordt expliciet gesproken over dagelijkse leiding en leerkrachten.

Samenvatting

Er is een grote eenheid tussen leerkrachten en dagelijkse leiding waar het gaat over hun taak in de onderwijspraktijk. Een belangrijke opgave en grote meerwaarde van het Vrije School onderwijs zien zij in de begeleiding van leerlingen bij hun persoonlijke ontwikkeling. Het doel van onderwijs is dat jongeren vrij worden om de maatschappij te vernieuwen aan de hand van hun eigen kwaliteiten en opgaven, niet aan de hand van haar huidige behoeften of grenzen. Voor het onderwijs betekent dit dat leerlingen inzicht krijgen in hun kwaliteiten, interesses en hun eventuele opgave in dit leven. Zij durven zichzelf te zijn, ook in groepssituaties. Een goede omgang met lastige situaties maakt hier onderdeel van uit. Het betekent ook dat leerlingen weten wat zij willen, dat zij daadkracht en initiatiefkracht hebben om iets nieuws te starten in de maatschappij.

De brede ontwikkeling die leerlingen op de Stichtse Vrije School genieten is daarbij behulpzaam. Ook de begeleiding bij zingevingvraagstukken speelt hierbij een belangrijke rol. Juist rond hun 18^e levensjaar gaan leerlingen een stadium in waarin zij zich afvragen wie ze zijn en wat zij op deze aarde doen. Leerkrachten willen hen graag begeleiden bij deze lastige periode; ze zien het dan ook als noodzakelijk dat leerlingen bij hen een extra jaar doorlopen.

Hoewel de jongeren volgens leerkrachten vrij moeten zijn om te bepalen hoe de nieuwe maatschappij eruit zal komen te zien, willen zij graag dat leerlingen hierbij een sociale attitude met zich meedragen. Dit betekent voor hen dat leerlingen ook aan anderen denken en respectvol met elkaar, materialen en de natuur omgaan.

Leerkrachten zien het ten slotte als opgave om leerlingen een bepaalde openheid te laten behouden voor spiritualiteit. Het betekent voor hen dat leerlingen zich kunnen blijven verwonderen, dat zij vrij geïnteresseerd blijven in de wereld om hen heen en deze zonder voorgevormde oordelen kunnen bekijken.

Voor hun omgang met de leerling betekent dit dat leerkrachten er veel belang aan hechten om de leerling in zijn eigenheid te zien. Dat betekent niet alleen zicht op de cognitieve, maar ook op de sociale en emotionele ontwikkeling van de leerling. Een meer kameraadschappelijke omgang met leerlingen speelt hierbij een belangrijke rol, omdat hiermee een band kan worden opgebouwd waarbij ook meer persoonlijke zaken kunnen worden gedeeld. Zij willen daarnaast een voorbeeld zijn waaraan de leerling de eigen ontwikkeling kan spiegelen, met continue aandacht voor de eigen ontwikkeling en respect voor elkaar, materialen en de natuur.

Leerkrachten en dagelijkse leiding hebben zich verder uitgesproken over aandachtspunten voor de school. Leerkrachten zien vooral de organisatie en de flexibele regelgeving in klassen als verbeterpunten. Ze geven aan dat er meer orde mag worden geschapen en dat leerlingen een sterkere hand nodig hebben om verantwoordelijkheid te leren nemen voor het eigen werk. Dagelijkse leiding en leerkrachten delen een zorg voor het behoud van de eigen identiteit van het onderwijs. Op dit moment gaat het daarbij met name om het behoud van de 12e klas. Daarnaast vinden zij het beiden van belang dat er meer aandacht wordt besteed aan het schoonhouden van de school. De dagelijkse leiding maakt zich soms zorgen over de afsprakencultuur; afspraken om één lijn te trekken binnen de school worden niet door allen nagekomen.

Werken en leren

Persoonlijke ontwikkeling

Leerkrachten hebben uitgebreid gesproken over de persoonlijke ontwikkeling, of ontplooiing van het innerlijk van de leerling. Zij zien het als een belangrijke opgave van het onderwijs leerlingen te begeleiden om hun eigen pad in dit leven te vinden. De maatschappij heeft volgens hen geen jongeren nodig die worden gevormd naar de behoeften van haar huidige vorm. Zij is er veeleer bij gebaat dat leerlingen vrij kunnen zijn om de maatschappij te vormen op basis van hun krachten, interesses en hun eigen opdracht in dit leven. Op deze wijze kan de mensheid zich verder ontwikkelen, de maatschappij kan zich vernieuwen.

"Wat ook relevant is, is wat Steiner heeft gezegd; dat je de kinderen niet vormt naar de behoeften van de maatschappij, maar dat je de kinderen zich laat vormen, ontwikkelen, en dat zij dat vervolgens aan de maatschappij kunnen geven. Dus je werkt echt naar een toekomst, zonder een beslag te leggen op die toekomst en te zeggen: wij gaan die toekomst vast invullen, want wij maken je zoals we de toekomst hebben willen. Je schept de mogelijkheden voor de toekomst om de leerlingen in de maatschappij te laten brengen wat zij meenemen."

"Het gaat om het vernieuwen, om wat je zelf meebrengt, niet om het aanpassen aan de maatschappij. Dus de maatschappelijke relevantie zit hem niet in de zin van aanpassing aan de maatschappij, maar in voeding en vernieuwing. Creatieve mensen, dappere mensen, emotionele mensen."

"Ik denk dat de mens zich ontwikkelt; de zin van bestaan is in essentie ontwikkeling. Dat is heel nauw verbonden met mijn mensbeeld, dat je als mens hier bent om je te ontwikkelen, een proces door te gaan en tot inzichten te komen, tot ontplooiing te komen in het algemeen. Dat heeft met de kern van het bestaan te maken."

Leerkrachten geven aan dat jongeren begeleiding nodig hebben om het eigen pad te vinden en zich hierbij vrij te kunnen bewegen in de maatschappij. Hoewel leerlingen nog niet klaar zijn als ze van school komen, is het belangrijk dat zij hier het instrumentarium hebben ontwikkeld om zich verder te kunnen ontplooiën in het vervolg van hun leven. De leerling mag op school eigen krachten, interesses en een start van het eigen levenspad ontdekken. De school is een plek waar de leerling zichzelf leert kennen. Het is volgens leerkrachten daarom van groot belang dat leerlingen tot en met het 18^e levensjaar op deze school blijven, omdat zij zich in deze periode af gaan vragen wie ze zijn en wat zij op deze aarde doen. Zij vinden het van groot belang leerlingen te begeleiden bij deze zingevingsvragen, die dit een lastige periode voor leerlingen maken. Leerkrachten geven aan dat het belangrijk is dat leerlingen ontdekken hoe anderen om zijn gegaan met deze vragen, om hen voorbeelden aan te dragen, zodat zij niet vast hoeven te lopen in dit stadium van hun leven.

"Eigenlijk streef je ernaar om kinderen / jongeren te laten worden wie ze zijn. Dat wil je zo goed mogelijk in kaart brengen. Zoals een kastanjeknop zich ontlukt, ook die wordt dan zichtbaar. Het is iets levends en de ontwikkeling is te zien, te volgen. Het heeft ook iets spiritueels; iemand zei me ook een keer dat als een kastanjeknop dicht is, dat er dan al een ruimte is waar dat gaat komen wat er moet komen. De knop heeft die ruimte al in zich; hij wordt wat hij is. Een kind weet al wat hij uiteindelijk gaat worden. Maar de knop kan niet goed uitkomen als er niet aan de voorwaarden wordt voldaan en zo is dat met mensen ook. Het heeft ook voeding nodig om zich goed te kunnen ontwikkelen. Het gaat er niet om een vat te vullen, maar een vlam te ontsteken."

"Ik vind het zelf wel belangrijk als leerlingen nadenken over de zinvraag van het leven, zonder dat ze daar helemaal gek van worden. Dus de verwondering over de sterrenhemel, zonder dat ze dan denken van: God, ik ben zo nietig. Nee, we hebben de sterrenhemel en we hebben jou en die zijn beiden even belangrijk. Dus een bepaalde spirituele grondhouding in het leven, zonder dat je het gaat hebben over God en de kerk. Dat je gewoon weet dat er meer is en dat dat een avontuur is. En dat je er niet gek van hoeft te worden. Dat ze dus verwondering hebben en dat ze over die zinvraag nadenken, maar daar niet zo van slag van raken."

Om iets nieuws toe te kunnen voegen aan de maatschappij is het daarnaast van belang dat leerlingen over de initiatiekracht beschikken om zelf iets op te starten in de maatschappij. Leerkrachten vinden het belangrijk dat leerlingen over de wilskracht beschikken om dit tot uitvoering te brengen. De school moet kortom een plek zijn waar denken, voelen en willen zich in harmonie kunnen ontwikkelen.

"We willen graag dat leerlingen hoge verwachtingen van het leven hebben. We willen graag dat ze zijn opgewassen tegen de maatschappij, dat ze de schouders eronder kunnen zetten en niet apathisch achterover gaan leunen. Dat doet de Vrije School leerling niet. Ze hebben de moed om tegen de wereld zoals die nu is, daar tegen te kunnen. Ze deinzen niet terug voor moeilijkheden die op hun pad komen. Je ziet vaak dat leerlingen die niet op Vrije Scholen hebben gezeten over minder creativiteit beschikken om uit problemen te komen. Ik denk dat dat ook wel te maken heeft met het gevoel voor kwaliteit. Het gaat erom dat je weet wat je in het leven wil en dan moet je zoeken, zoeken, zoeken, totdat je het tegenkomt. En als het niet tegenkomt, dan moet je zelf wat doen; initiatiekracht"

"Dat leerlingen ook het 'willen' ontwikkelen. Willen is gericht zijn, gefocust zijn. Het is dat deel van jezelf dat ermee te maken heeft dat je dingen kan veranderen in je huis, in je leven, in je school. Het gaat erom dat de leerling concrete stappen kan zetten, het doen, handelen; "de situatie is nu zo, we willen het zo", daar is wilskracht voor nodig. De 'wil' is de motor, de drijfveren. Het gaat erom dat de leerling concrete stappen kan maken, besluiten kan nemen, zichzelf kan motiveren."

Sociale ontwikkeling

Het is voor leerkrachten niet alleen van belang dat de leerling zichzelf leert kennen. Om een eigen bijdrage te kunnen leveren aan de maatschappij is het volgens hen noodzakelijk dat jongeren zichzelf durven te zijn in deze buitenwereld, dat zij zich los kunnen maken van de groep. De ontwikkeling van sociale en emotionele intelligentie gaan hierbij hand in hand. Leerkrachten hechten er veel waarde aan dat leerlingen kunnen accepteren wie zij zijn, ook in meer pijnlijke situaties. Zij vinden het belangrijk dat leerlingen leren tot eigen oordeelsvorming te komen, eigen keuzes te maken en zichzelf een eigen plek te kunnen geven in groepen.

"Ik vind het belangrijk dat ze steeds bij hun gevoel kunnen blijven komen. Dat daar niets tussen gezet wordt. En dat ze ook steeds durven te vertrouwen op hun intuïtie. Fouten maken is niet erg; het mag ook pijn doen, pijn mag je voelen. Maar weet hoe je met fouten omgaat; je kan sorry zeggen, je kan erop terug komen, je kan proberen het anders te doen. Dus dat je er niet voor op de vlucht slaat, dat noem ik eigenlijk emotionele intelligentie. En dat het ook gezien mag worden, ook al ben je de enige in de groep die dat doet; doe het maar gewoon."

Sociale ontwikkeling betreft echter niet alleen de vaardigheid van de leerling om zichzelf te blijven in de wereld buiten school. Het gaat er volgens leerkrachten ook om dat zij een sociale houding ontwikkelen, dat zij sociaal zijn. Het gaat erom dat zij met hun kwaliteiten iets goeds kunnen brengen aan de wereld, dat zij op sociaal vlak willen bijdragen aan de wereld. Daarbij horen ook verdraagzaamheid, respect voor elkaars eigenheid en een openheid voor het perspectief van de ander.

"Je moet natuurlijk ook de vaardigheden hebben, je moet kennis hebben, je moet weten wat er zich in de maatschappij voordoet, zodat je daar op in kan spelen. Je kan niet zeggen: laat maar los en dan veranderd de wereld vanzelf wel. Je moet voortdurend bezig zijn met de voorbereiding van de kinderen op de maatschappelijke toekomst; dat ze handen en voeten hebben om daar iets te doen met die maatschappij. Het wereldwijs maken, maar ook ze de gelegenheid geven om iets te betekenen voor de wereld; voor zichzelf, maar ook voor anderen. Ik vind het heel belangrijk dat je als leerling / mens op een gegeven moment beseft dat met wat je doet de tijd te veranderen is."

"Wij willen dat kinderen hun eigen driften en begeertelevens leren beheersen en dat zij leren delen. Dat je zelfs als je honger hebt nog denkt aan je medemens en op zoek gaat naar hoe onze honger te ledigen is. We willen dat kinderen ontdekken dat ze deze krachten hebben en ze kunnen inzetten voor de mensheid, niet alleen voor zichzelf. De mens is een sociaal wezen. Hoeveel spullen je ook verzamelt, de knuffel die je krijgt maakt uiteindelijk je leven."

Brede ontwikkeling

Om de maatschappij te kunnen vernieuwen is het volgens leerkrachten van belang dat leerlingen zichzelf goed leren kennen. Het is belangrijk dat ze kennis kunnen maken met een breed spectrum van mogelijkheden, zodat zij leren waar ze sterk in zijn en waar zij door worden geraakt. Leerlingen komen daarom in aanraking met veel verschillende vakken. Het geeft hen volgens leerkrachten daarnaast een krachtige bagage voor de verdere ontwikkeling in de rest van hun leven.

"Het gaat om mensgericht onderwijs, dat de mens zich maximaal kan ontplooiën op alle terreinen.

Spiritualiteit, onbevangenheid

De school heeft daarnaast ook een spirituele opdracht volgens leerkrachten. Dat betekent niet dat er een religieuze identiteit wordt overgedragen aan leerlingen. Het betekent voor leerkrachten dat leerlingen open blijven staan voor spirituele ervaringen. Zo behouden leerlingen zelf de keuze of zij een spirituele inslag willen geven aan het eigen leven; een keuze die ze pas goed kunnen maken rond het 18^e levensjaar.

"Houd niet alleen rekening met het fysieke en het materiële, maar houdt ook rekening met andere elementen die nog een rol spelen, met het spirituele. Als school bieden we daar ruimte voor, door alles wat we doen; zoals in de jaarfeesten, de oriëntatielessen zoals wij dat noemen, aandacht te besteden aan de levensloop van biografieën. Het gaat dan om vragen als: wat motiveert mensen? Wat beweegt ze ertoe dingen wel en niet te doen? Hoe ziet hun leven eruit? Wat inspireert ze? Ook door over godsdiensten te bespreken, levensbeschouwingen. En door eigenlijk bij alle onderwerpen te bekijken: is er een andere dimensie, is er een andere laag. Die zingevingvraag. Dat betekent niet dat leerlingen persé spiritueel worden of zo, maar dat ze daar een keuze in kunnen maken. Daar gaat het eigenlijk om. Ze worden wakker en op een gegeven moment maken ze daar een keuze in."

Voor leerkrachten betekent dit onder meer dat leerlingen een bepaalde ontvankelijkheid behouden. Zij blijven geïnteresseerd in het leven staan en blijven open voor nieuwe ervaringen. Ze blijven vrij om zich te verwonderen. Leerkrachten vinden het belangrijk dat leerlingen fenomenen onderzoeken vanuit oprechte interesse en zich er vervolgens pas een eigen oordeel van vormen. Het is voor hen belangrijk dat leerlingen openstaan voor de ervaring en voor perspectieven van een ander.

"Ik kreeg een keer een brief van een ouder en die vertelde dat de wetenschappelijke, de verre-gaande interesse van de leerling erg was opgevallen en die ouder vertelde erbij dat ze dacht dat ze dat volgens haar van de Vrije School had. Door die brede vakken zouden ze dat mee kunnen nemen. Die openheid vind ik wel iets wat leerlingen ook meenemen; de creativiteit, de openheid, de open interesse voor dingen en zekere onbevangenheid, dat is denk ik wel kenmerkend van onze leerlingen."

"Het gaat er ook om dat de leerling zich kan verwonderen, betoverd kan raken, kan spelen, iets onvoorwaardelijk kan beleven. Dat deze er onvoorwaardelijk kan zijn en situaties kan benutten, onbevangen kan ervaren."

"De samenleving is vol met mensen die dingen half weten. Wij willen dat kinderen een grondhouding ontwikkelen van in rust en zonder vooroordeel iets beschouwen en zelfstandig een oordeel vormen."

Een aantal leerkrachten heeft daarnaast aangegeven dat ze het van belang achten dat leerlingen in staat zijn het grotere geheel te zien. Het gaat er in het onderwijs volgens hen niet alleen om de details te kennen, maar ook om de samenhang te zien, om te zien dat alles met elkaar in verbinding staat.

"De geometrische vormen die vormen die leerlingen mogen maken en inkleuren bij meetkunde, hebben die ook een specifiek doel?"

"Je leert hierdoor je perspectief te verbreden; je leert dat alles met alles in verbinding staat, net als in deze figuur."

"In het gewone onderwijs wordt alleen aandacht besteed aan de details, wordt alles uit elkaar getrokken. Maar hier proberen we juist een overzicht te geven, de samenhang. Dat je dingen als een geheel kunt zien. Dat je als je een plant gaat benaderen, dat je de plant kunt zien, maar ook als processen, enz."

De waldorfpedagogie

De idealen van leerkrachten voor de ontwikkeling van leerlingen, vragen om een pedagogie die deze ontwikkeling in de onderwijspraktijk kan ondersteunen. Het is opmerkelijk hoeveel overeenstemming er bestaat onder leerkrachten en dagelijkse leiding als het gaat om het school ethos en hoezeer dit ethos aansluit bij de waldorfpedagogie. Leerkrachten hebben met veel trots gesproken over de eigenheden van het onderwijs die de positieve opbrengsten hiervan voor hen verklaren. Zo hebben zij bijvoorbeeld gesproken over de aansluiting van de lesstof bij de ontwikkelingsstadia die leerlingen doorlopen, de creatieve verwerking van de lesstof, de heterogene klassen, de extra vakken, de aandacht voor verhalen, de langere leerlijnen, het periodeonderwijs en de voortdurende ontwikkeling van de leerkracht. Hieraan besteden we meer aandacht in deze paragraaf.

Aansluiting van de lesstof bij verschillende ontwikkelingsstadia van de leerling

Leerkrachten op de Stichtse Vrij School vinden hun inspiratie voor hun pedagogie grotendeels bij de antroposofie. Uit hun verhalen spreekt veel ondersteuning van de waldorfpedagogie, gecreëerd door Rudolf Steiner. Het geeft leerkrachten handreikingen om hun idealen te verwezenlijken; de persoonlijke, emotionele, sociale en brede ontwikkeling van de leerling en een blijvende openheid

voor spirituele ervaringen. Alvorens we ingaan op deze eigen pedagogie is het van belang inzicht te geven in het eigen mensbeeld dat hiermee is verweven.

Binnen de antroposofie wordt er vanuit gegaan dat de mens op aarde is om zich verder te ontwikkelen en een bijdrage te leveren aan de evolutie van de mensheid. Ieder mens krijgt een eigen opdracht mee of kiest deze zelf om verder te kunnen groeien in het nieuwe leven. Kinderen worden dan ook niet met een blanke lei geboren, zij bezitten een eigen gereïncarneerde ziel. Hierin liggen hun opdracht en bijbehorende kwaliteiten besloten voor hun huidige levenspad. Het onderwijs heeft hierbij een belangrijk taak. Zij kan leerlingen ondersteunen om een start te maken bij het ontdekken van de eigen opdracht en bij het ontvouwen van de kwaliteiten die nodig zijn om deze waar te maken. Het onderwijs heeft daarnaast de taak om leerlingen het instrumentarium mee te geven, zodat zij dit pad zelf voort kunnen zetten wanneer zij hier zelf voor kiezen.

Dat gaat niet van de ene op de andere dag. De mens doorloopt in zijn leven een aantal ontwikkelingsstadia of leeftijdsfasen. Wanneer een nieuw stadium aanbreekt, kunnen nieuwe inzichten rijzen en nieuwe kwaliteiten kunnen worden ontdekt. Deze ontwikkelingsstadia spelen een belangrijke rol in het onderwijs. Ze bepalen welke thema's de ontwikkeling van de leerling in een bepaalde leeftijdsfase kunnen ondersteunen en daarmee aan welke thema's aandacht wordt besteed in de onderwijspraktijk. Om de zeven levensjaren is er ruimte om grote stappen te maken in de eigen ontwikkeling; de leerling krijgt dan toegang tot een geheel nieuw aandachtsgebied. Voor de bovenbouw van de Stichtse Vrije school betekent dit aandacht voor de ontwikkeling van het abstracte denkvermogen vanaf het 14^e levensjaar en bij nadering van het 21^e levensjaar steeds meer aandacht voor de eigen identiteit van de leerling.

Per leerjaar is er een eigen raamwerk van thema's, gecreëerd door Rudolf Steiner, dat leerkrachten zelf verder in kunnen vullen. Aan de hand van situaties die zich in de klas voordoen en thema's die hier lijken te spelen, worden lessen ingericht. Zo kan een leerkracht bijvoorbeeld extra aandacht schenken aan de verwerking van rouw, of omgang met homofilie. Leerkrachten geven aan dat zij voortdurend af blijven wegen waar het kader van Steiner aan moet worden gepast aan de ontwikkelingsbehoefte van een klas of leerling. Een algemene trend die sommige van hen hierbij opmerken, is dat leerlingen zich vroeger bezig houden met hun eigen identiteit en met zingevingvragen dan in het verleden het geval was. De lessen worden hierop aangepast.

Deze ontwikkelingsstadia spelen kortom een grote rol in het onderwijs op de Stichtse Vrije School. Het bepaalt de thema's waaraan aandacht wordt geschonken in de les en geeft de leerkracht een kader om de behoefte van de leerling te interpreteren. Leerkrachten geven aan dat keuzes voor deze thema's bewust worden gemaakt, op basis van de ontwikkelingsbehoefte van de leerling of klas op een gegeven moment.

De langere leerlijnen die op deze school aan worden gehouden hangen samen met deze ontwikkelingsstadia van de leerling. Juist omdat de leerling rond het 18^e levensjaar bezig gaat met zinge-

vingvragen en vragen rondom de eigen identiteit hechten leerkrachten veel waarde aan deze laatste jaren van de school. Het zijn lastige vragen waarmee leerlingen in deze periode worstelen. Het is voor leerkrachten belangrijk dat leerlingen een antwoord kunnen vinden op deze vragen alvorens zij de school verlaten, of in ieder geval het instrumentarium meekrijgen om zelf een antwoord te vinden op deze vragen. Zij willen graag dat leerlingen de wereld aankunnen wanneer zij de school verlaten, dat zij zichzelf er niet kwijt raken, maar harmonieus de maatschappij in kunnen stromen.

"Het hangt van de leeftijd af wanneer je wat doet. In de 8^e klas zijn leerlingen met het skelet bezig. Ik ben er zelf van overtuigd dat dat inhoudelijk als onderwerp goed is voor hen omdat te beleven; dat er in dat puberale leven ook nog dingen zijn die wel vast staan. Zo is het gewoon; het is heel zwart wit, het zit gewoon zo in elkaar, zo functioneert het. En om dat dan zo over te dragen, daar hebben ze zelf echt wat aan."

"Kenmerkend voor de Vrije School zijn ook de leeftijdsfasen van het kind, dus de ontwikkeling van het kind. Dat je dingen aanbiedt op het moment dat ze daar aan toe zijn. Daar heeft Steiner een heel raamwerk gemaakt dat je invult. In de 9^e doe je bijvoorbeeld heel veel revolutie, omdat de leerlingen daar op dat moment aan toe zijn."

"Je probeert te kijken: wat vindt een kind geschikt. Daarom hebben we ook de leerstof, die past als het goed is bij de leeftijdsfase van het kind. Dat alleen al zou de leerling het gevoel moeten geven dat het iets met hem of haar te maken heeft. De onderwerpen horen dus bij de leeftijd."

"Daarom hebben wij dus die lange leerlijnen nodig, want je kunt natuurlijk die sociale en emotionele intelligentie niet mooi afronden voordat ze 18 zijn. Dan worden ze net geboren en dan moeten ze al de wereld in. Dan móeten ze zich wel aanpassen of het gewoon vergeten. Ze moeten eerst iemand zijn, voordat ze aan die opleiding kunnen beginnen. Dat vind ik gewoon heel erg belangrijk; ik wil gewoon dat twaalf jarig curriculum hoe dan ook hebben. Tot en met het 18^e jaar bovenbouw voor havo en vwo en het liefst zouden we het ook voor vmbo-t doen. Ja, want in de 10^e, dan zijn die leerlingen nog 15,16; je doet je best, maar je kunt een bloem niet laten bloeien door te zeggen: 'Bloei!'"

"En wat ook heel belangrijk is zijn de laatste twee jaar. Die heeft de leerling echt nodig om zich goed te kunnen ontwikkelen. Juist rond die leeftijd ontwaakt er iets in de leerling, waardoor ze weer nieuwe inzichten kunnen krijgen. Ze gaan op zoek naar zichzelf; wie ben ik, wat wil ik. Daar hebben wij dan de Parcivalperiode voor; de zoektocht naar jezelf. Dat is een hele lastige periode voor de leerling om dat alleen te doen. Wij kunnen ze daar goed bij begeleiden. Je kunt de leerling dan eigenlijk niet zomaar de wereld in sturen terwijl ze met zulke lastige vragen worstelen; ze zijn er nog niet klaar voor."

Heterogene klassen

Een belangrijk verschil tussen de waldorfpedagogie en kaders van meer traditioneel onderwijs, is dat leerlingen langer de ruimte krijgen om de eigen prestaties op cognitief gebied te ontvouwen. Rond het 14^e levensjaar begint volgens deze pedagogie een nieuw ontwikkelingsstadium, waarin leerlingen in staat worden gesteld beter abstract te denken. Leerlingen worden dan ook langer bijeen gehouden in heterogene klassen. Pas in de negende klas (derde klas van middelbare school) vallen de verschillende niveaus uiteen in eigen klassen. Op deze wijze is er ruimte voor laatbloeiers.

Het heeft daarnaast een sociaal element. Het laat leerlingen zien dat ieder zijn eigen kwaliteiten heeft en dat deze allen evenveel waard zijn. Leerlingen leren kwaliteiten van de ander te waarderen en samen te werken met een verscheidenheid aan mensen.

"Kenmerkend voor de Vrije School zijn ook de heterogene klassen. Ik merk dat dat heel goed kan werken omdat de zwakkere leerlingen, die trekken zich dan op aan de sterkere leerlingen en de sterkere leerlingen worden dan gedwongen om ook rekening te houden met de wat minder begaafden. Wat ik merk is dat dat een hele goede formule is."

"De opsplitsing in niveaus, dat doen we in de 9^e klas. Eigenlijk moet je er in de 8^e al zijn, maar bij ons hebben ze een extra jaar. Vierentwintig procent van de leerlingen komt dan hoger uit dan het advies van de basisschool, achtenveertig procent van de leerlingen komt hoger uit dan de Cito toets; dat is echt extreem hoog. Dat pak je af als je die ruimte niet geeft."

"Ook de samengestelde klassen; dat die zo lang samen blijven. We differentiëren niet sociaal. Het maakt niet uit of iemand ergens minder goed in is, dan heb je weer andere kwaliteiten. Dat houden ze bij zich, daar ontwikkel je je ook aan."

Voortdurende ontwikkeling van de leerkracht

Het begeleiden van leerlingen bij hun eigen ontwikkelingspad betekent voor leerkrachten ook dat zij zelf zich voortdurend moeten ontwikkelen. Leerkrachten zien een mensenleven als één lange leerweg, waarin de mens de mogelijkheden krijgt om zich verder te ontwikkelen. Dat betekent ook dat zij zelf bij willen blijven leren; als mens en als leerkracht. Het gaat er om dat zij zich op sociaal, emotioneel en persoonlijk gebied verder ontwikkelen en zo ook een voorbeeld voor de leerling kunnen zijn.

"Je bent naar mijn mening pas een goede Vrije School leraar als je buiten de 7 landelijke competenties van het SBL, ook een soort 8e competentie beheerst voor Vrije Scholen en dat je constant aan je eigen spirituele ontwikkeling werkt. Constant bezig zijn met de vraag: wie ben ik nou, doe ik het goed in het sociale, kan het anders? Dat je jezelf eigenlijk constant ontwikkelt. En dan niet in de zin van de éducation permanente, met de neus in de boeken, maar gewoon als mens."

"Je bent als leerkracht ook enigszins een middel. En daar moet je voortdurend aan werken. Bij de vrije School is dat altijd een hele essentiële voorwaarde geweest; dat wil niet zeggen dat dat altijd ook gedaan is, maar wat betreft de intentie wel; je moet aan jezelf werken, je moet jezelf ontwikkelen, je moet voortdurend jezelf ontwikkelen. De 'education permanente'; niet zozeer in de zin van het op cursus gaan, maar dat je aan jezelf werkt."

Aandacht voor creatieve vakken

De volledige ontwikkeling van de persoon van de leerling waarvoor leerkrachten de ruimte willen geven, heeft daarnaast consequenties voor de vakken die worden gegeven. Om zich op sociaal vlak te ontwikkelen, is het volgens hen van belang dat leerlingen ook met creatieve vakken in aanraking komen. Leerkrachten geven aan dat kunst en cultuur hierbij betekenisvol voor hen zijn, omdat zij bijdragen aan de ontwikkeling van onderling begrip en harmonie. Zo geven ze aan dat het gezamenlijk zingen en toneelspelen ertoe bijdragen dat leerlingen waardering hebben voor elkaars kwaliteiten en dat zij goed leren samenwerken.

Deze creatieve vakken spelen daarnaast een cruciale rol bij de emotionele ontwikkeling van de leerling; het brengt hen in contact met hun gevoel en laat hen eigen interesses en kwaliteiten ontdekken en waarderen. Vakken als literatuur, kunst, toneel en muziek, maar ook de stages spelen hierbij een grote rol. Daarnaast zijn er een aantal vakken die een minder prominente rol spelen in het onderwijs, maar leerlingen wel in staat stellen de eigen interesses te ontdekken, zoals sterrenkunde.

Deze extra vakken zorgen ten slotte voor een brede ontwikkeling van de leerling; het geeft hen een brede basis.

"Toneel is natuurlijk heel goed, gezamenlijk werken. De kracht om gezamenlijk wat te doen. Die samenhang; het oog hebben voor elkaars kwaliteiten en het oog hebben voor dingen die nog niet goed gaan."

"Kunst en cultuur, daar besteden we meer aandacht aan dan in de meeste andere scholen, omdat wij vinden dat het heel waardevol kan zijn voor het onderling begrip en harmonie."

"Als we de leerling een aanzet kunnen geven, een kiem van dit proces; kijk naar jezelf, ontwikkel jezelf en maak een eigen ontwikkeling door. Ga aan de slag en doe dat ook met respect en waardering voor jezelf, voor wat je ziet. Dat zijn elementen die heel dicht bij de kern van het Vrije School onderwijs komen. Dat doen we door heel veel facetten te bespreken met leerlingen en ook te doen. Het kunstzinnige bijvoorbeeld, waar je de gelegenheid krijgt om jezelf te ontwikkelen en kwaliteiten van jezelf te ontdekken; het toneel, onderzoeken, enz. Het zijn allemaal middelen of instrumenten om dat op gang te brengen bij de leerling. Er zijn prachtige resultaten, maar het gaat eigenlijk om het middel. Het zijn allemaal middelen die je aanreikt als school; ook je gesprek of je zijn als school."

Allemaal dingen die je aanreikt als school om de leerling tot ontplooiing te laten komen, dat die uiteindelijk ook zelf ermee aan de slag kan. "Dat deze zich met deze instrumenten binnen de schooltijd ontwikkelt, maar ook die instrumenten mee kan nemen naar later en daar dan weer mee verder kan gaan"

Individueel beleven van de lesstof

Leerkrachten hechten er belang aan dat leerlingen niet alleen vakkennis meekrijgen, maar ook worden geraakt in hun emotionele en sociale ontwikkeling. De culturele vakken dragen hieraan bij, maar ook in de meer reguliere vaklessen wordt hier aandacht aan besteed. In deze lessen gaat het via meer impliciete weg; verhalen spelen hier een belangrijke rol. Ze geven de leerling de ruimte de lesstof individueel te beleven, om zich erdoor te laten raken en er plezier aan te beleven. Tijdens verhalen kunnen leerlingen aantekeningen maken, waarna ze het verhaal thuis in eigen woorden uitwerken en hier een tekening bij kunnen maken. Zo kunnen boodschappen die in de verhalen besloten liggen zich aan de leerling openbaren.

"Het zoeken naar manieren om de lesstof inzichtelijk te maken en niet alleen maar vanuit het abstracte of zo, vanuit de boekjes en de theorieën. Maar gewoon ze de wereld laten zien. Het vanuit het verhaal en het beeld ze proberen mee te laten gaan, dat ze er iets aan beleven. Dat het niet gewoon een stof of een inhoud is buiten zichzelf en dat ze dat dan gewoon moeten leren en dan is het klaar. Nee, dat ze er echt iets mee doen, dat ze er lol in hebben."

"Tijdens een verhaal kun je je zorgen even opzij zetten, maar je verplaatst je ook even in een ander. Als je een biografie hoort, hoor je even de geschiedenis van die andere persoon. Daar kun je uithalen wat je zelf wilt. Als je de biografie van Nelson Mandela hoort, toevallig was dat laatst een onderwerp, dan zie je gelijk herkenning en bewondering."

Aard van de omgang met leerlingen

Leerkrachten vinden het belangrijk om iedere leerling in zijn eigenheid te zien. Zij zien leerlingen niet alleen als leerling, maar ook als mens. Zij ervaren het als hun taak leerlingen te begeleiden bij het vinden van het eigen levenspad en het overwinnen van problemen op deze weg. Het is daarvoor noodzakelijk dat zij de leerling kunnen zien in de eigen ontwikkeling. Het gaat hen daarbij overigens niet alleen om de ontwikkeling van de leerling, ook het welzijn van de leerling speelt hierin een rol. Wanneer zij het idee hebben dat het niet goed gaat met een leerling, deze niet lekker in het vel lijkt te zitten of problemen lijkt te hebben met bepaalde thematieken, proberen ze hier in het contact met de leerling op in te spelen. Dat kan bijvoorbeeld zijn tijdens de oriëntatielessen, aan de hand van verhalen die zij tijdens de les vertellen, of door een benadering van leerlingen buiten de lesuren om.

"Elke school heeft zichzelf natuurlijk wel georganiseerd, maar dat wij echt naar die leerlingen kijken, dat zie ik wel als een van de meest opvallende verschillen met het gewone onderwijs. Het gewone onderwijs heeft natuurlijk ook allerlei dingen die wij doen overgenomen; vakken, maatschappelijke stages, eindwerkstukken, enz. Een heleboel dingen in het normale onderwijs gaan aan de buitenkant lijken op wat wij doen, maar het enige waarin wij ons onderscheiden is dat wij heel erg naar die kinderen kijken in die ontwikkelingslijn en dus niet naar de schoolprestaties en het leerwerk, maar naar de leerling als mens. Dus hoe komen ze binnen als mens en hoe gaan ze weg en wat gebeurt er in die tijd en wat vinden we daarvan."

"Leerlingen krijgen een soort beeld of tegengas waar ze zelf op kunnen reflecteren. Je wordt opgemerkt in wat je doet. Ook al ben je een brave leerling, dan kan je nog opgemerkt worden en kan je nog worden gevraagd of er misschien nog meer aan de hand is. Dat kan ze een nieuwe invalshoek geven om zichzelf te ontmoeten en ze weer voortgang geven."

"Er zit ook wel een idee achter van hoe mensen zich ontwikkelen, maar dat speelt vooral op de achtergrond mee. Je weet niet precies wat iemands opgave is in de wereld, dus als er problemen zijn met leerlingen ga je er achter proberen te komen wat er aan de hand is met deze persoon. Je gaat kijken: wat komt die hier nou eigenlijk doen? En wat mist er dan zo?"

Voorwaardelijk voor het ondersteunen van de leerling is volgens leerkrachten een kameraadschappelijke omgang met de leerling. Zij staan niet boven de leerling, maar staan naast hen. Het schept volgens hen een veilige omgeving voor de leerling, waarin ook over persoonlijke zaken kunnen worden gesproken en waarbinnen de leerling wil leren van de leerkracht.

"De gelijkwaardigheid en de kameraadschappelijkheid in het contact met de leerling, dat is voor mij een basis voor het Vrije School onderwijs. Dat je gewoon op die manier om kunt gaan, kunt communiceren met je klas. Het onderwijs is niet iets overbrengen of zo, in de zin van nou ik bied iets

aan en dan is het klaar. Het gaat om de ontwikkeling van kinderen of jonge mensen. En hoe krijg je contact met die ontwikkeling? Niet als buitenstaander."

Naast een begeleider wil de leerkracht ook een voorbeeld zijn voor de leerling. Leerkrachten hebben aangegeven het belangrijk te vinden dat leerlingen aan hen kunnen zien hoe zij in het leven staan; met openheid om te leren, met respect voor elkaar en de omgeving.

"Ik vind het ontzettend belangrijk om een goed voorbeeld te geven. Niet alleen middenin de les, maar ook als mens, dus ook in de gangen. Dus als ik zelf op een prop loop in de gangen en even verder tegen een leerling zeg dat deze de prop weg moet gooien, dat kan natuurlijk niet. Ik vind dat je zelf het goede voorbeeld moet geven. En dan is de prop natuurlijk maar een metafoor. Consequent zijn is ontzettend belangrijk. En een voorbeeld voor leerlingen zijn, over hoe je goed groot wordt."

Zorgen

Naast deze ambities hebben leerkrachten zich ook uitgesproken over verbeterpunten voor de school. Deze verbeterpunten liggen volgens leerkrachten voornamelijk op het organisatorische gebied. Veel leerkrachten hebben aangegeven dat de regels vaak te flexibel zijn; leerlingen mogen hun werk soms bijvoorbeeld later inleveren dan de afspraak was. Dit weerhoudt ze er volgens leerkrachten van zelfstandig te worden, eigen verantwoordelijkheid te nemen.

"Zelfstandig zijn, dat hebben ze hier niet geleerd. Hier is het steeds de vraag: moet het wel echt? Is het wel echt nodig? Dat heeft ook te maken met de eisen, ze moeten steeds afwachten of de eisen wel echt eisen zijn. Het gaat om de regels op deze school, die zijn te flexibel. Leerlingen leren daarom onvoldoende zelfstandig te zijn."

Ook de organisatie van de school wordt als belangrijk verbeterpunt aangegeven door leerkrachten. Soms worden lokalen bijvoorbeeld dubbel geboekt en vaak moet alles op het laatste moment worden geregeld. De dagelijkse leiding heeft hier niet over gesproken in de gesprekken die er met hen zijn gevoerd.

"Leerlingen moeten eigenlijk lang van te voren weten wat ze moeten doen en wanneer, waarom en hoe enz. En zodra het allemaal op het laatste moment gaat gebeuren...Ze moeten soms bijvoorbeeld toetsen leren en ze krijgen niet op tijd te horen wat ze dan moeten leren; dat wordt dan bijvoorbeeld twee dagen van tevoren...ik zeg maar iets... of het verandert een dag van tevoren te horen."

De dagelijkse leiding en leerkrachten hebben beiden wel aandacht besteed aan de orde in de school. Soms kan het rommelig zijn, waar ze zich beide aan lijken te storen. Het gaat dan met name over de kantine en de gangen, waarin rommeltjes blijven rondslingeren.

"Er zijn een paar dingen waar ik mee zit en dat heeft te maken met de rommel in de school. Dat is het milieuvraagstuk. Leerlingen donderen alles achter zich neer en als er een prullenbak naast hen staat knallen ze het evengoed op de grond. We kunnen overal prullenbakken neerzetten, maar kunnen we ook niet aan de andere kant de leerlingen zo gek krijgen dat ook al staat er geen prullenbak dat ze het er toch ingooien? Dat is een zorg. Wij kunnen dat proberen, wij zijn meer onderdeel van de maatschappij."

"De kantine is bijvoorbeeld te klein dus de leerlingen moeten zich dringen om naar een prullenbak te komen. We hebben kantinedienst ingesteld, maar ik had liever gehad dat iedereen zijn rotzooi weggooit. Dat is de grote uitdaging. Hoe krijg je de leerlingen zo bevlogen als wij?"

Leerkrachten en dagelijkse leiding delen daarnaast de zorg onder druk van de overheid meer in te moeten leveren van de eigen identiteit van de school. Op dit moment staat daarbij het behoud van het laatste leerjaar ter discussie. Het inleveren van andere delen van het onderwijs, zoals de verkorting van de onderbouwtijd en de beperking van lestijd voor creatieve vakken, staan hierbij nog vers in het geheugen van allen gegrift.

"Wij proberen de leerlingen zo op te voeden dat ze van alle vakken optimaal kunnen genieten. Dat kan bijna niet meer in de Tweede Fase, omdat je aan bepaalde exameneisen moet voldoen. Daar is niks mis mee, maar dat is wel een gegeven. Als je een echte vrije schoolleerling in het hart kijkt dan zegt hij 'ik wil kinderen goed lesgeven, zo ontwikkelen dat ze dadelijk goed in de maatschappij zijn'. Tegenwoordig is het examen het grootste deel en wat je er verder nog bij krijgt is mooi meegenomen. Dus je zou veel meer vrij les willen geven. Dat je je eigen lesmethode kunt ontwikkelen. Dat kan voor een gedeelte misschien nog wel, maar voor een groot gedeelte ook niet. Dat zit daar, omdat wat je weet dat werkt dat je het de leerlingen ook mee kan geven. Dus dat zouden we veel meer willen. En veel meer kunst en cultuur. We hebben natuurlijk al vrij veel ten opzichte van andere scholen, maar het wordt iedere keer weer minder doordat die exameneisen weer naar boven komen. Die vakken zijn belangrijk, omdat ze hun papiertje moeten halen. Eerst gaven we in alle klassen 2 uur muziek. Nu is het nog maar 1 uur in de bovenbouw. Eeritmie is er in de bovenbouw helemaal uit. Waarom? Omdat het halve groepen zijn, het is niet meer te roosteren en het kost veel tijd. De leerling zit daardoor veel te lang op school. Die zit hier al vrij lang op school, omdat we zijn een heel kleine school en we bieden heel veel aan. We zijn klein, kleine groepen en relatief weinig docenten dus worden de roosters ook vrij complex. Het is een klein gebouw. Je merkt dus dat je aan alle kanten beknibbeld wordt. Dat je steeds moet kijken 'hoe kan ik hier mijn eigen doelstellingen en idealen in kwijt'."

"Of wij de 12-jarige vrije school kunnen behouden. Dat is een grote vraag natuurlijk. De minister wil dat wij mee gaan doen met de maatschappij. Dat is iets dat wij niet willen, omdat wij dat beetje extra willen geven omdat we dat belangrijk vinden. Daar heb je tijd voor nodig. De exameneisen en

een beetje extra kunnen geven, daar moet je wel tijd voor hebben. De vrije school was vroeger 12 jaar en daarna 1 jaar examen. Alleen tegenwoordig zit het er allemaal in, maar wordt er erg aan de zittingsduur geknabbeld. Wat mij betreft gaat die weer omhoog. Dus de vraag is of wij dat 12 jarig curriculum kunnen behouden."

De dagelijkse leiding heeft daarnaast aangegeven dat de grote verschillen tussen leerkrachten voor problemen kunnen zorgen bij de eigen legitimering. Hoewel dit door hen ook als kracht van de school wordt gezien, omdat het ruimte geeft voor persoonlijke kwaliteiten van leerkrachten en daarmee voor boeiend onderwijs wat met enthousiasme wordt gegeven, is het ook een valkuil. Het gaat dan bijvoorbeeld over de garantie op een goede overgang tussen verschillende leerjaren en grote verschillen in de hoeveelheid huiswerk die kinderen met zich meekrijgen. Op dit gebied lijkt er een spanning te bestaan tussen leerkrachten en dagelijkse leiding van de school. De term 'afsprakencultuur' wordt hierbij vaak genoemd door de dagelijkse leiding; er worden weliswaar afspraken gemaakt, maar leerkrachten houden zich daar niet altijd aan. Het lijkt vooral een spanning te zijn tussen de vrijheid van de individuele leerkracht en het algemeen belang, of de lijn van de school.

"Binnen de school kan er meer gebeuren op het gebied van de afstemming onderling, door interview en beter afspraken; over wat voor soort vragen je stelt bij proefwerken en waarom. Dat is heel individueel en dat mag ook, maar het is mooi als leerkrachten daarbij meer van elkaar kunnen leren."

"Bijvoorbeeld het huiswerkbeleid in de eerste paar klassen, de 8^e en 7^e klassen en de 9^e ook wel. De ene klas heeft heel veel, de andere heel weinig. Dat is niet goed, daar kan ik geen verklaring voor geven. Wat mij betreft mag het verschillen, maar er moet wel een verklaring voor zijn. Die afstemming lukt op de een of andere manier niet. En dat de ene het dan wel nakijkt en daar eisen aan stelt en de ander zegt niet...dat kan, maar bespreek dat dan met elkaar en dan gaan we er wat aan doen. Dat we eenduidigheid hebben over waarom we het zo doen."

De leerlingen

Samenvatting

Leerlingen vinden een goede relatie met hun leerkrachten van groot belang. Zij willen graag een leerkracht die naar hen luistert, hen probeert te begrijpen en het ook gewoon gezellig kan maken. Ze geven aan dat leerkrachten op de Stichtse Vrije School meer naast hen staan dan boven hen. Leerlingen hebben veel waardering voor deze meer kameraadschappelijke omgang. Ze hebben het gevoel gehoord en gezien te worden door hun leerkrachten; als leerling en als mens.

Over het algemeen hebben leerlingen het gevoel heel serieus genomen te worden door hun leerkrachten. Wanneer het gaat over verbeterpunten voor leerkrachten of de school, is dit echter niet altijd het geval. Leerlingen geven aan dat er wel naar hen wordt geluisterd, maar zijn er niet allemaal van overtuigd dat hun opmerkingen ook serieus worden overwogen; in de praktijk verandert er vaak weinig.

Hoewel leerlingen de kameraadschappelijke omgang met hun leerkrachten erg waarderen, mogen leerkrachten soms duidelijkere grenzen stellen. Het aanhouden van inleverdata wordt hierbij vaak genoemd. Leerlingen zien het als een verantwoordelijkheid van de leerkracht hen structuur te bieden als zij zelf tekort schieten op dit gebied.

Deze zaken zien leerlingen echter slechts als kanttekeningen. Zij hebben veel waardering voor hun leerkrachten en de wijze waarop deze met hen omgaan. Zij zien leerkrachten als zeer kundig, ook daar waar het gaat over het overbrengen van hun vak.

Leerlingen hechten veel waarde aan een goede onderlinge verhouding. Ze vinden het belangrijk dat er geen leerlingen worden buitengesloten of gepest en vinden het prettig als zij een groot deel van de andere leerlingen van de school kennen. Zeker oudere leerlingen geven aan dat de school als één geheel aanvoelt, door de kleine omvang van de school en de gezamenlijke activiteiten. Ze voelen een sterke band met de school, maar ook met de eigen klas. In lagere klassen is dit gevoel ook aanwezig, maar in mindere mate. Alle leerlingen zijn het over één ding eens: de school moet klein blijven, zodat deze band kan blijven bestaan.

Jongere leerlingen begrijpen vaak nog niet waarom ze bepaalde lessen moeten volgen of waarom er bepaalde pedagogische principes aan worden gehouden. Dit geldt niet voor oudere leerlingen, zij zijn trots op de dingen die ze leren op de Stichtse Vrije School. Ze zijn blij dat de mogelijkheden voor hun toekomst worden open gehouden en dat zij zich hier breed kunnen ontwikkelen; zowel op cognitief als op creatief en persoonlijk gebied. Daarnaast vinden leerlingen dat ze zich op deze school goed leren te presenteren en leren open te staan voor perspectieven van een ander. De waarde van het vak euritmie is echter voor leerlingen van alle jaargangen enigszins onduidelijk.

Leerlingen vinden het belangrijk dat zij op school leren. De periodelessen ervaren zij hierbij als heel zinvol en leuk. Het verwoorden van verhalen in eigen woorden en maken van tekeningen helpt hen de stof beter te onthouden. Wel kan het soms lastig zijn na lange periode weer dieper in te gaan op eenzelfde onderwerp.

Leerlingen vinden het belangrijk dat lessen op een interessante wijze worden gebracht. Ze geven aan dat ze op de Stichtse Vrije School geïnteresseerd raken in de materie door de enthousiaste wijze waarop leerkrachten de verhalen vertellen. Zij waarderen het ook dat leerkrachten hierin hun eigen praktijkervaring vervlechten met de theorie.

Leerlingen vinden het erg belangrijk op het juiste niveau te kunnen werken, om het te kunnen begrijpen en uitgedaagd te worden. Ze hebben waardering voor de ruimte die de school biedt voor laatbloeiers en vinden het leerzaam om in hun klas met verschillende mensen om te gaan en elkaar te helpen. Leerlingen vinden het echter vervelend dat ze zelf nog niet aan het werk mogen als anderen de uitleg nog niet begrijpen. Leerlingen hebben het gevoel niet altijd voldoende te worden uitgedaagd om hun kwaliteiten naar boven te halen, ze vervelen zich te vaak.

De aard van de omgang tussen leerkrachten en leerlingen

Leerlingen vinden goed contact met hun leerkrachten erg belangrijk. Volgens leerlingen heeft een goede leerkracht begrip, geduld en hij kan goed luisteren. Hij weet wat hen bezig houdt en neemt hen serieus. Op de Stichtse Vrije school hebben zij het gevoel gehoord en gezien te worden door hun leerkrachten. Niet alleen als leerling, maar ook als mens. Leerkrachten tonen interesse, ook voor hun buitenschoolse leven. Leerkrachten kennen hen daardoor goed, leerlingen zijn niet zomaar een nummer. Leerlingen hebben hier veel waardering voor.

"Wat ik specifiek vind aan deze school is dat hij niet groot is. Dat is een groot voordeel want je kent heel veel mensen. Ook de leerkrachten. De leerkrachten kennen jou en je bent niet zomaar iemand die ze van de lijst oplezen. Ze weten wie je bent en dat vind ik fijn aan deze school."

"De mentoren letten sowieso goed op ons, maar andere leerkrachten ook. Ze zijn wel geïnteresseerd in hoe het met je gaat en wat je leert."

"Een probleem wordt ook heel persoonlijk opgelost. Als je ruzie hebt gaat de leraar ook verder kijken. Wat is de situatie thuis of wat zou verder een aanleiding kunnen zijn. Ze kijken verder dan alleen naar de cijfers en de gebeurtenissen. Ze kijken echt naar je als persoon."

Leerlingen hebben niet altijd het gevoel dat ze invloed hebben op de gang van zaken op school. Dit geldt met name wanneer zij spreken over verbeterpunten voor de school (zoals de organisatie of de kantine), of over de lessen van sommige leerkrachten. Sommige leerlingen geven aan dat leerkrachten en mentoren wel open staan voor hun opmerkingen en deze wel serieus in overweging nemen. Anderen vinden echter dat hier vaak te weinig mee gebeurt.

Vooraf jongere leerlingen lijken zich hieraan te storen. Oudere leerlingen geven aan dat zij hier in hun eerste schooljaren ook moeite mee hebben gehad. Hun ervaring is echter dat zij, wanneer zij zelf verder zijn gegroeid in hun persoonlijke ontwikkeling, de besluiten van hun leerkrachten vaak wel begrijpen. 'Dan valt het kwartje opeens vanzelf', zo vertellen ze. Ze vertrouwen er dan ook op dat hun leerkrachten ook in het heden en de toekomst de juiste keuzes voor hen maken.

"Als we het ergens niet mee eens zijn gaat de leraar er wel op in, behalve als het een onbenullige vraag is."

"Je hebt een leerlingenraad maar daar gebeurt niet zoveel mee, want die stellen steeds dezelfde vragen van dingen die ze willen. Ik denk dat we het moeten doorgeven aan de leerlingen die wel naar de leerlingenraad gaan. Die komen dan vertellen wat er verteld is maar dat is eigenlijk altijd een beetje hetzelfde. Het is meer voor veranderingen of zo, dat we die dan weten."

Leerlingen spreken ook over de meer kameraadschappelijke omgang tussen hen en de leerkrachten, zij het niet met dezelfde woorden als de leerkrachten. Zij hechten veel waarde aan deze omgang. Leerkrachten bouwen volgens leerlingen een band op met de klas op basis van wederzijds respect. Ze geven hen keuzevrijheid en luisteren naar hen. Leerkrachten staan er ook voor open om van hen te leren. Leerlingen hebben hier bewondering voor. Wederzijds respect en begrip vormen hierbij sleutelbegrippen. Het is belangrijk dat een leerkracht orde kan houden, zodat het rustig is in de klas. Dat kan de leerkracht echter het best doen, door tijdig duidelijke grenzen te stellen, door zelf kalm te blijven en begrip op te brengen voor de reactie van de leerling. Leerlingen vinden het boven alles belangrijk dat leerkrachten hen proberen te begrijpen en dat zij serieus genomen worden.

Deze kameraadschappelijke omgang heeft ook andere voordelen. Er is een ontspannen omgang met leerkrachten; je kunt met hen praten, ook buiten de lestijd om, en er kan lol met ze worden gemaakt. Dit draagt er niet alleen aan bij dat leerkrachten en leerlingen elkaar goed leren kennen en dat leerlingen zich veilig voelen op school. Het roept ook een loyaliteit voor de leerkracht tot leven, waardoor een wederzijdse inspanning ontstaat om lessen te laten slagen en leerlingen gemotiveerd raken om te leren.

"Ik heb respect voor mijn leraar en mijn leraar heeft dat ook voor mij. Het is niet zo van volgende week zie ik je weer. Je ziet elkaar de hele dag."

"Het is niet echt de leraar en de leerling. Meer wat persoonlijker. We hebben leerkrachten meer als een soort vriend dan dat het iemand is die boven je staat. Je kan met je leraar dingen uitwisselen en gesprekken voeren op normaal niveau."

Kortom: leerlingen vinden het prettig dat leerkrachten eerder naast dan boven hen lijken te staan. Zij krijgen eigen verantwoordelijkheid voor hun leerproces, waardoor ze leren zelfstandig te werken. Ze waarderen dit. Toch hebben zij er soms ook behoefte aan dat leerkrachten de plek aan hun zijde even verlaten en zich boven hen plaatsen. Ze vinden het belangrijk dat leerkrachten hen sturing geven op momenten dat zij deze niet bij zichzelf kunnen vinden. Het gaat dan bijvoorbeeld over het aanhouden van inleverdata voor proefwerken. Leerkrachten zijn hierin soms te begripvol, verzetten deadlines voortdurend, waardoor leerlingen uiteindelijk in de problemen komen. Hoewel zij weten dat zij hier zelf een verantwoordelijkheid in hebben, zien zij het ook als de verantwoordelijkheid van leerkrachten hen hierin sturing te bieden.

"Als je een datum krijgt en je levert het niet in, lever je het de week erna in. Het blijft maar uitgesteld worden. Uiteindelijk krijg je de leerkrachten op je dak en is alles chaos, terwijl het heel makkelijk anders kan."

Leerlingen vinden het ten slotte belangrijk dat leerkrachten het vak dat ze geven goed verstaan en over kunnen brengen. Ze zien de leerkrachten op de Stichtse Vrije School over het algemeen als zeer kundig. Leerlingen vinden ook dat leerkrachten deze kunde goed op hun kunnen overbrengen; leerkrachten zijn enthousiast, kunnen rustig en duidelijk vertellen en leggen goed uit.

"Bij andere scholen heb je een boek en daar gaan we even doorheen raggen en je doet de rest thuis maar. Hier wordt veel verteld. De leraar stopt er ook eigen persoonlijkheid in. Een stukje eigen ervaring. Dat maakt het interessanter. Als ik een boek lees en hij ook lezen we allebei hetzelfde. Als iemand iets vertelt waar hij ervaring mee heeft dan vind ik het veel interessanter. Dan is het voor mij het is echt zo, het is niet alleen maar opgeschreven. Zo werkt dat voor mij. Je krijgt er voorbeelden bij uit de praktijk en dat maakt het voor mij interessanter en blijf ik opletten."

De omgang met medeleerlingen

Leerlingen hechten veel waarde aan goede onderlinge verhoudingen. Het is voor hen belangrijk dat er geen leerlingen worden buitengesloten of gepest. Zij zien het als de taak van de leerkracht daar waar nodig te sturen of in te grijpen bij de onderlinge verhoudingen, zodat dergelijke situaties worden opgelost. Leerlingen vinden dat leerkrachten dit op de Stichtse Vrije School op goede wijze doen. Er is daarom een fijne sfeer op school. Ook leerlingen van brugklassen kunnen zich op school bewegen zonder lastig gevallen te worden door leerlingen van hogere jaargangen. Omdat het een kleine school is kennen leerlingen elkaar goed, ook al zitten ze in verschillende leerjaren en klassen. Ook de gezamenlijke activiteiten met de hele school, zoals de jaarfeesten en de kooruitvoeringen dragen hieraan bij. Het maakt de schoolcultuur knus, ze voelt aan als één geheel. Leerlingen van de hogere klassen kijken met een soort heimwee terug op deze tijd, waar dit gevoel van heilheid nog sterker was. Leerlingen zijn over één ding meer dan zeker, ze willen dat dit niet verandert.

Ook binnen de klassen zijn de onderlinge verhoudingen volgens de leerlingen goed. Leerlingen leren elkaar goed kennen. Dat komt volgens hen mede door de studie-uren, waarbij ze praten over ervaringen die voor hen gevoelig liggen. Ze kunnen hierdoor beter rekening met elkaar houden. Het zorgt er volgens hen voor dat de klassen hecht worden, wat ze erg waarderen. Er wordt zo goed als niet gepest, hoewel er in sommige klassen wel sprake van lijkt te zijn.

"Omdat er niet zoveel leerlingen op deze school zitten heb je beter contact.

De klassen zijn best hecht. Iedereen kent elkaar best goed. Tijdens studie-uur praat je over gevoelige dingen en daardoor weet je wat iedereen heeft meegemaakt. Dan kun je rekening met elkaar houden. Dat je niet de verkeerde opmerkingen maakt. Daar wordt de band wel sterker van."

"Vorig jaar werd een meisje heel erg gepest en daar werd eerst niet zoveel aan gedaan. Toen kwam er een andere leraar en die heeft er meteen iets aan gedaan. Die leraar had wel meteen door

dat er wat was en die durfde er ook wat mee te doen. Ik heb die leraar vanaf toen heel erg gewaardeerd. Andere leerkrachten wisten het ook wel, maar die deden er niks aan. Die keken gewoon een andere kant op."

Werken en leren

De zin van wat je leert

Vooraf leerlingen van hogere leerjaren zijn trots op wat zij leren op de Stichtse Vrije School. Ze zijn er dankbaar voor dat zij zich op de school in brede zin kunnen ontwikkelen, zodat hun mogelijkheden voor de toekomst nog open liggen. Op deze school kunnen ze ontdekken waar ze goed in zijn en wat ze leuk vinden. Aan het einde van de schoolperiode kunnen ze dan uit een breed scala van mogelijkheden kiezen waar ze zich in hun toekomst verder op toe willen leggen. Ze ontwikkelen zich niet alleen op cognitief gebied, maar ook op creatief en persoonlijk gebied. Bijzonder is dat ze zelf tot dit besef zijn gekomen en dat ze aangeven dat dit naar hun idee ook de beste methode is. "Op een gegeven moment valt het kwartje", horen we een aantal keer van leerlingen. Jongere leerlingen kunnen dit zelf nog niet begrijpen, zo zeggen de oudere leerlingen. Verdere uitleg van leerkrachten leidt alleen maar tot verzet. Het is iets dat je alleen zelf kunt ontdekken. Ze begrijpen en waarderen de benadering van hun leerkrachten, die hen zelf laten ervaren waarom hun vakken zinvol zijn. Het heeft ze een waardevolle les geleerd: om dingen te leren is het van belang om vragen te stellen en om het zelf te ontdekken.

"Je komt natuurlijk wel met veel dingen in aanraking en daardoor kan je wel makkelijker kijken wat iets voor je is en waar je later iets mee wil gaan doen. Dat kan je dan vaststellen."

"Het grote voordeel vind ik dat je niet gelijk op niveau wordt geplaatst, in hokjes wordt geplaatst. En dat je contact houdt met verschillende mensen. Dat je niet zo goed kan leren of onthouden doet er even niet toe. De een is hier goed in en de ander is daar goed in. Dan help je elkaar. Het nadeel is wel dat de mensen die echt door willen geremd worden en moeten wachten op de rest van de groep."

Leerlingen merken dat er ook wordt gekeken naar meer persoonlijke aspecten en niet alleen naar vakspecifieke zaken. Vooral oudere leerlingen geven aan dat ze op de Stichtse Vrije School leren hoe ze zijn en wat ze willen. Ze zien dit als erg waardevol.

"Er wordt wel veel meer gekeken naar wat voor persoon je bent dan alleen naar hoe je presteert op school. Ook omdat wij op school veel aandacht besteden aan hoe je bent. Een prestatie is niet alleen hoe je kan leren maar ook wat je wil."

Over toneel:

- *"Je uit jezelf wel met wat je maakt, ook met toneel. Je krijgt rollen die bij je passen, je leert*

daar wel van."

- "Je leert elkaar als klas dan ook wel goed kennen."
- "Je hoeft jezelf even een keer niet te zijn; je kunt ook een keer lekker anders zijn."
- "Tegelijkertijd ben je eigenlijk ook wel weer echt juist jezelf denk ik."

Leerlingen denken verder dat zij zich op deze school extra kunnen bekwamen in het presenteren van zichzelf, het spreken voor groepen, het vertellen van een eigen verhaal. Dat leren zij bij toneel, de stages en presentaties die ze moeten geven. Ze vinden het belangrijk zich op dit gebied te ontwikkelen.

"Door toneel en stages en presentaties leren wij ook goed voor groepen te staan. Als ik nu voor een groep moet staan praat ik wel. Bij ons is dat heel normaal."

Er zit ook een sociaal element aan. Hier leer je je in te leven in anderen, zaken van verschillende perspectieven te bekijken en open te blijven staan voor de perspectieven van anderen, zo vertellen leerlingen. Ze leren anderen te begrijpen, in plaats van het eigen standpunt aan de ander op te dringen. Ze vinden dit waardevol voor hun toekomst.

"Ik denk dat je dat hier anders doet dan op andere scholen. Je leert toch meer om je heen kijken en je in anderen te verplaatsen. Dat je niet alleen weet hoe het bij jezelf is, maar dat je ook weet hoe het bij anderen is. Het tegenovergestelde van jezelf, hoe het daar is."

De meer creatieve vakken die ze krijgen, zien ze daarnaast als een prettige afwisseling op de meer cognitieve vakken die ze 's ochtends krijgen. Het geeft ruimte om zich even weer te ontspannen, om zich weer op te laden voor de vakken waarvoor ze zich veel moeten concentreren.

Over euritmie zijn leerlingen minder enthousiast. Ze begrijpen niet waar het aan bijdraagt en voelen zich vaak enigszins ongemakkelijk bij de activiteiten die er hier van hen worden verwacht. Ook oudere leerlingen begrijpen niet waar het toe bijdraagt, hoewel ze wel aangeven dat ze er achteraf gezien wel veel hebben gelachen in deze lessen, dus dat het ook wel ontspande.

Werken in de les

De periodelessen vinden leerlingen een heel waardevol element van het Vrije School onderwijs. Ze vinden het zinvol om zo diep op een onderwerp in te gaan en ze zien het als een prettig begin van de dag. In deze periodelessen vertellen leerkrachten een verhaal, waarnaar leerlingen luisteren en waarbij ze aantekeningen maken. Vervolgens moeten ze deze aantekeningen zelf uitwerken in een eigen verhaal en deze laten vergezellen van een eigen tekening. Leerlingen spreken hier heel positief over; ze geven aan dat het ze helpt het de stof te onthouden. Zeker bij scheikunde en biologie, wanneer leerlingen proeven moeten doen, zijn deze tekeningen behulpzaam. De beelden brengen de proef weer levendig bij ze in gedachten, zo zeggen ze. Voor sommige leerlingen is het echter minder eenvoudig de stof langere periode vast te houden en hier op een later moment in het jaar verder op in te gaan.

Leerlingen hechten daarnaast veel waarde aan de creativiteit van de leerkracht. Leerkrachten maken zelf de lessen, halen niet alles uit een boek. Dit maakt dat leerkrachten er enthousiaster over kunnen vertellen en dat zij er eigen ervaringen in kunnen verweven. Voorbeelden uit de praktijk maken dat leerlingen geïnteresseerd blijven en daarmee dat zij op blijven letten. Leerlingen zien dit als een belangrijke meerwaarde van de leerkracht; "Anders zouden we ook wel thuis kunnen gaan zitten en de boeken zelf bestuderen", vertelt een leerling. Voor dyslectici heeft dit nog extra waarde als er minder uit boeken hoeft te worden geleerd, het kost ze minder energie.

"Iemand vertelt over zijn vakgebied en kan dat vol enthousiasme doen, of niet. Dan hoef je zelf niet veel uit boeken te halen. Dat vind ik prettig. Vooral omdat ik dyslectisch ben en niet graag uit boeken leer."

Het is volgens leerlingen daarbij wel van groot belang dat de les op het juiste niveau is; ze willen het kunnen begrijpen, maar ook uitgedaagd worden. Voor een klas met veel niveaus bijeen kan dat lastig zijn, dat begrijpen leerlingen. Sommige leerlingen waarderen deze samengestelde klassen, ze geven aan dat ze daardoor leren met veel verschillende mensen om te gaan en dat ze elkaar leren te helpen. Ze waarderen het daarnaast dat er hierdoor ruimte wordt geboden aan laatbloeiers. Andere leerlingen vinden het echter helemaal niet prettig; ze voelen zich te vaak geremd in hun mogelijkheden en zouden de niveaus graag op een vroeger moment laten opsplitsen. Deze leerlingen vertellen dat toen de niveaus uiteindelijk uiteen gingen, ze een achterstand hadden opgelopen, die hun noodzaakte hard te werken om alles bij te leren wat ze hadden gemist. Hoe de leerlingen hier ook over denken, duidelijk wordt dat er vaak momenten zijn waarop zij zelf de lesstof begrijpen, maar niet verder mogen werken. Dat vinden leerlingen uiterst storend, ze vervelen zich op zulke momenten. Leerlingen vinden het belangrijk dat zij worden uitgedaagd om hun kwaliteiten te tonen.

"Het grote voordeel vind ik dat je niet gelijk op niveau wordt geplaatst, in hokjes wordt geplaatst. En dat je contact houdt met verschillende mensen. Dat je niet zo goed kan leren of onthouden doet er

*even niet toe. De een is hier goed in en de ander is daar goed in. Dan help je elkaar. **Het nadeel is wel dat de mensen die echt door willen geremd worden en moeten wachten op de rest van de groep.***

De oud-leerlingen

Samenvatting

Oud-leerlingen vertellen dat de leerkrachten veel aandacht hebben voor hun persoonlijke ontwikkeling. Ze hebben bewust keuzes leren maken, hun zelfvertrouwen is gegroeid en ze hebben een eigen mening leren vormen. Ze weten wie ze zijn en kunnen hun plek in de wereld vinden. Activiteiten als toneel, biografiegesprekken en de gesprekken in de klas hebben hieraan bijgedragen. Bij beoordelingen werd het gewaardeerd als je creatieve bijdragen had en een eigen mening liet zien. Door die waardering kenden de oud-leerlingen meer waarde toe aan wat ze deden en toonden ze meer inzet waardoor de kwaliteit van hun werk toenam. Tussen hun oude school en hun nieuwe opleiding merken ze een sterk contrast in aandacht voor het individu. Ze ervaren daar een gebrek aan waardering, welke je juist nodig hebt om je goed in te zetten en je goed te ontwikkelen.

De oud-leerlingen geven aan dat ze zich breed hebben ontwikkeld. De school heeft hen aangemoedigd zichzelf te spiegelen aan de lesstof vertellen ze; wat vind ik interessant, wat past bij mij? Wat wil ik nog verder ontwikkelen? De school biedt haar leerlingen lesstof aan die niet binnen hun profiel past, om hen er kennis mee te laten maken en eigen interesses te ontdekken. Ook de stages, de vele tekeningen die ze hebben moeten maken en de creatieve lessen waren onderdeel van die brede ontwikkeling. De brede ontwikkeling betreft niet alleen het creatieve doen, maar ook het creatieve denken. Het helpt buiten de kaders te denken om opgaven op een originele manier uit te werken en oplossingen te vinden waar ze vastlopen.

Doordat er veel aandacht is voor persoonlijke ontwikkeling en ingestoken wordt op een brede ontwikkeling draagt de school eraan bij dat de oud-leerlingen kritisch leren te denken, een eigen mening hebben, een brede interesse hebben en zichzelf krachtig kunnen presenteren. Ze hebben een open en geïnteresseerde houding ontwikkeld, overdenken hun keuzes voor een vervolgopleiding en leven op een bewuste manier.

De cognitieve ontwikkeling blijft volgens leerlingen niet achter. Doordat het aanbod breed is, hebben ze kennis van verschillende onderwerpen. De school sluit aan op verschillende manieren van leren.

De manier waarop de lessen worden gegeven, wordt door oud-leerlingen gewaardeerd. Het feit dat de lesstof wordt verwerkt in verhalen werkt ontspannend. Het maken van tekeningen bij de lesstof helpt bij de verwerking en het herinneren van de stof.

De school voelt aan als een eenheid geven oud-leerlingen aan, onder andere doordat veel activiteiten gezamenlijk zijn. Je voelt je verantwoordelijk voor elkaar doordat je regelmatig met elkaar de

zorg hebt voor gezamenlijke projecten. Doordat klassen lang bij elkaar blijven leer je elkaar goed kennen en waarderen. Ondanks het feit dat je veel met elkaar doet, kan iedereen zichzelf zijn.

Het samenwerken en met elkaar verantwoordelijkheden dragen, draagt bij aan hechte langdurige vriendschappen. Na het verlaten van de school worden de oud-leerlingen er dikwijls mee geconfronteerd dat de sterke verbondenheid en het saamhorigheidsgevoel niet overal heerst. Zelf zoeken ze dit persoonlijke contact dan weer op.

Op school hebben oud-leerlingen sociale verantwoordelijkheid ontwikkeld, geven ze aan. De samenwerking en groepsprocessen (bijzonder de aandacht voor elkaar gedurende de eindreis) maken bezigheden niet alleen waardvol, maar zorgen er ook voor dat zij anderen beter leren te begrijpen. De oud-leerlingen hebben in groepen oog voor wat er leeft en zij kunnen makkelijker hun draai in nieuwe groepen vinden.

De oud-leerlingen vinden het belangrijk dat de school leerlingen goed voorbereidt op het vervolgonderwijs. Ze uiten de wens dat de school in beweging blijft, zich herijkt aan de steeds veranderende samenleving. Het vakkenaanbod van de school mag meer meegaan met de tijd volgens sommige oud-leerlingen. Ze attenderen de school op het feit dat de creatieve vakken met name in de laatste twee jaar maken dat de werkdruk voor leerlingen hoog ligt. Verder willen ze de school erop wijzen dat pesters soms teveel ruimte krijgen. Het is prima begrip voor ieder op te kunnen brengen in zijn ontwikkeling, maar het welzijn van de groep moet niet uit het oog verloren worden. Ten slotte maken sommige oud-leerlingen zich zorgen over de identiteit van de school nu de school groter wordt en een grotere aantrekkingskracht heeft op mensen buiten het antroposofische circuit. Anderen geven aan dat de visie van de antroposofie zo een breder bereik kan krijgen en wellicht ook de maatschappij verder kan worden ontwikkeld via olievlekwerking.

Persoonlijke ontwikkeling

Op deze school maak je niet alleen een cognitieve ontwikkeling door, geven oud-leerlingen aan. Je ontwikkelt je ook sterk op persoonlijk vlak. De aandacht en ruimte voor persoonlijke ontwikkeling zien zij als meerwaarde van de Stichtse Vrije school. Je bent geen nummer op deze school. Oud-leerlingen hebben bij hun persoonlijke ontwikkeling veel steun van hun leerkrachten ervaren. Ze geven aan dat ze bewust keuzes hebben leren maken, vol zelfvertrouwen in het leven hebben leren staan en een eigen mening hebben leren vormen. De school heeft er volgens hen aan bijgedragen dat ze weten wie ze zijn en dat ze hun plek in de wereld kunnen vinden. Activiteiten als toneel en biografiegesprekken hebben een belangrijke rol gespeeld menen ze. Ook de gesprekken in de klas, waarin leerlingen en leerkrachten samen tot een punt of een mening kwamen, waren belangrijk. Iedereen kon zijn mening inbrengen en werd serieus genomen en gewaardeerd, vertellen ze. De aandacht voor persoonlijke ontwikkeling werd ook duidelijk bij beoordelingen: leerkrachten zochten niet alleen naar standaardantwoorden; creatieve bijdragen en een eigen mening waren welkom.

Leerkrachten waardeerden het als je er iets bij tekende en je eigen redentatie bij antwoorden opschreef. Die waardering maakte dat je zelf meer waarde toekende aan wat je deed en dat je je er meer voor in ging zetten, geven de oud-leerlingen aan. De kwaliteit van je werk werd hoger. Ze merken een sterk contrast in aandacht voor het individu tussen hun oude school en hun nieuwe opleiding. Waar inzet en aandacht voor vormgeving op prijs werden gesteld op hun oude school, telt alleen de inhoud in hun nieuwe opleiding. Ze ervaren bij deze laatste een gebrek aan waardering, welke je volgens de oud-leerlingen nodig hebt om je in te zetten en je te ontwikkelen.

Ik denk dat onze school vooral stond voor de ontwikkeling van niet alleen je denkvermogen, maar je hele menselijke wezen.

Ik denk dat die persoonlijkheidsontwikkeling heel erg aan mijn zelfvertrouwen heeft bijgedragen. Ik kan me niet herinneren dat ik niet lekker in mijn vel zat op school, maar ook niet daarbuiten. Dat neem je toch mee. Dat vind ik heel prettig.

Met toneelspelen, de mensen die in de klas nooit iets zeggen, die op het toneel opeens een hoofdrol krijgen en dat je de eerste week denkt, dat wordt echt niks. En dan opeens komt daar iets moois uit wat je echt nooit had verwacht. Ik denk dat dat alleen maar mogelijk is, als je ook het gevoel hebt dat die geborgenheid er is.

Het feit dat het een kleine school is, dan krijg je veel persoonlijke aandacht. Zodra een school persoonlijk is, kan je jezelf ook makkelijker persoonlijk ontwikkelen, omdat je veel beter in je vel zit. Ik denk dat je dan meer uit jezelf kan halen. Dat je meer zelfvertrouwen krijgt.

Op de eindreis vertelt iedereen wat over zichzelf. Dat is voor mij belangrijk geweest. Iedereen vertelt daar iets persoonlijks, soms heel persoonlijk is en soms wat minder, gewoon over hoe je bent. Iedereen vertelt dan ook iets over jou. Je leert wat psychologie ook. Ik denk dat dat mij heeft geholpen. Natuurlijk heeft dat ook met persoonlijkheid te maken. Maar je persoonlijkheid is ook mede door je opvoeding en je school.

Brede ontwikkeling

De oud-leerlingen geven aan dat zich breed hebben kunnen ontwikkelen. Je wordt aangestuurd om jezelf voortdurend aan de lesstof te reflecteren, vertellen ze; wat vind ik interessant, wat past bij mij? Wat wil ik nog verder ontwikkelen? Je hebt de vrijheid om van de lesstof mee te nemen wat je wilt en waar je aan toe bent. Hier zien we een samenhang met wat leerkrachten vertellen: het curriculum is slechts een middel, het is niet het doel op zich. Oud-leerlingen zien de lesstof als een aanbod waarmee ze zichzelf kunnen verrijken. Zo kregen ze lesstof die niet binnen hun profiel paste, in de periodelessen. Niet omdat ze het moesten kennen, maar omdat ze er zo kennis mee konden

maken en eigen interesses konden ontdekken, vertellen ze. De stages zorgden ook voor een brede ontwikkeling.

Dat er erg veel aangeboden wordt aan lessen en dat het ook verschillend is. Dat je in de periodes krijgt wat niet in je profiel zit. Bijvoorbeeld natuurkunde. Dat had ik dan niet, maar dat kreeg ik dan in de periodes. Een heel breed iets. En dat je daar eigenlijk op een heel vrijblijvende manier heel veel van kunt meenemen voor jezelf. En zo heel breed ontwikkeld wordt en daar zelf een keuze uiteindelijk in kan maken. Maar wel weten waar je uit kunt kiezen.

- *Ja en dat je stage hebt gelopen, dat vind ik ook echt een kracht van de vrije school.*
- *Ja, je stages! Ik kon zeggen dat ik stage had gelopen bij een tijdschrift en dat heb ik gedaan voor de vrije school. Ik kon zeggen dat ik in de zorg stage heb gelopen, dat ik in een kleuterklas les heb gegeven. Die dingen kon ik allemaal vertellen aan ervaringen die je hebt op je cv als werk. Dat zijn toch wel dingen die voor mij heel positief zijn.*

Ook de vele tekeningen die ze hebben moeten maken en de creatieve lessen hebben een belangrijke positieve bijdrage aan de brede ontwikkeling. De brede ontwikkeling omvat voor hen daarmee ook de ontwikkeling van creativiteit. Niet alleen het creatieve doen, maar zeker ook het creatieve denken. Het helpt buiten de kaders te denken om opgaven op een originele manier uit te werken en oplossingen te vinden waar ze vastlopen. De oud-leerlingen geven aan dat ze nu veel profijt hebben van de aandacht voor creativiteit op hun oude school, onder andere in het zien van mogelijkheden, maar ook door de kritische houding die ze hebben ontwikkeld.

Ik denk dat je je verder ontwikkelt, ook je denkvermogen. Dat je allemaal mogelijkheden ziet. Anders is het gewoon strak leren, dit en dit. Maar als je juist heel creatief omgaat met alles...

Ik vind het leuk om andere ideeën te hebben, of om een probleemstelling op een andere manier aan te pakken dan misschien gebruikelijk zou zijn. Omdat je gewend bent om in een bepaalde hoek te kijken, maar dat je net even buiten het blokje kan denken.

Als ik de opdracht krijg van een essay, waarvan ik niet goed weet hoe ik daar verder mee ga, dan ga ik daar creatief mee om. En dan kom ik altijd op iets. Dat is het ook, het creatieve denken. Dat is wat mij nu wel heel erg treft als ik daaraan terugdenk. Niet alleen het creatieve doen, maar ook creatief leren denken. Dat is heel handig, dat kan je altijd wel gebruiken.

- *Ik denk dat je heel veel leert van de wereld, meer dan op andere scholen volgens mij; over andere culturen, andere geloven. Je interesse wordt wel een beetje gewekt op de school. Je krijgt echt een heel breed beeld van de wereld, heb ik altijd het gevoel. Dat je ook leert over hindoeïsme, boeddhisme.. Terwijl op andere scholen; ik merk gewoon dat heel veel mensen*

daar gewoon niks van weten. Dus dat je gewoon toch iets meer van de wereld leert; een bredere horizon eigenlijk.

- Het roept ook wel respect op voor de wereld, voor anderen.
- Ik denk wel dat je bijvoorbeeld minder snel oordeelt over andere mensen en andere religies, gewoon omdat je er meer vanaf weet.
- Als iets heel onbekend is, dan is het natuurlijk altijd wel een beetje afhouden. Niet dat we nu allemaal moslimexperts zijn als we van deze school af gaan, maar toch denk ik ook wel dat geprobeerd wordt het van meerdere kanten te belichten.

Het feit dat ik gedichten heb geleerd te schrijven en sterrenkunde en dat soort dingen... Ik heb wel eens periodes gehad waarvan ik dacht: dat kan sneller. Maar je leert zoveel continu op andere manieren te kijken en dus ook nu naar de wereld te kijken.

Een zelfbewust en krachtig mens

Doordat er veel aandacht is voor persoonlijke ontwikkeling en ingestoken wordt op een brede ontwikkeling draagt de school eraan bij dat leerlingen kritisch leren te denken, een eigen mening hebben, een brede interesse hebben en zichzelf krachtig kunnen presenteren. De oud-leerlingen geven aan dat ze een open en geïnteresseerde houding hebben ontwikkeld.

Ik denk dat ik erg ben gegroeid in die zin dat ik heel bewust sta in het leven, bewust omga met keuzes die ik maak. En dat heb ik hier geleerd. Maar ook om een eigen mening te vormen, een eigen positie in de wereld; wie ben ik? Maar wat ik ook hier geleerd heb, door juist dat collectief, wie ben ik ten opzichte van anderen? Of hoe ga ik om met de wereld?

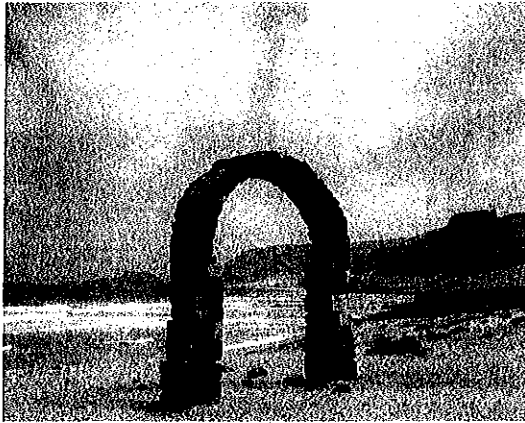
Wat ik meegenomen heb is het vragen stellen aan de docenten in de klas. Zeker met werkcolleges wordt dat gewaardeerd. Je hebt een mening en kritische vragen. Maar ook het jezelf presenteren. En ik merk dat ik steeds zoek naar die ingang, of in ieder geval een diepgang, van: ik ben niet nummer zoveel. Ik merk dat bijvoorbeeld ook bij gesprekken met de tutor, ik geef een hand als ik binnenkom. Dan kijken ze me altijd even verbaasd aan, maar ik vind dat heel normaal. En ik denk dat mensen dat ook wel kunnen waarderen.

Leerlingen overdenken hun keuzes voor vervolgonderwijs en leven op een bewuste manier. De oud-leerlingen die we hebben gesproken zijn over een breed spectrum van sectoren terecht gekomen. De creatieve en mensgerichte beroepen hadden de boventoon in deze beperkte steekproef. Een groot deel van de leerlingen die we hebben gesproken heeft eerst gewerkt of gereisd voordat zij een studie zijn gaan volgen.

Er hangt hier ook wel zo'n cultuur, van ga de wereld in. Of voor je studie of na je studie, maar je moet! Je horizon verbreden, buiten het kader denken.

Cognitieve ontwikkeling

De cognitieve ontwikkeling blijft volgens de oud-leerlingen niet achter. In tegendeel. Ze vertellen dat ze zich hier op dat vlak goed hebben kunnen ontwikkelen, omdat het aanbod breed is en ze van veel dingen iets afweten. Een van de leerlingen geeft aan dat ze hetzelfde niveau op een andere school niet zou hebben gehaald. Ze is visueel ingesteld en daar heeft de Stichtse Vrije School goed op aangesloten.

Ik vond de basisschool van de vrije school helemaal niet leuk. Ik vond dat één groot soft gedoe. Dat was echt niet mijn ding. En toen kwam ik hier en toen was het toch wel echt een beetje echt middelbare school. Je moet toch aan de eisen voldoen, waar andere middelbare scholen aan voldoen. Het is echt niet zo, wat sommige mensen denken van de vrije school: daar zijn ze alleen maar bezig met de klarinet.. Ze hebben ook wel boeken en andere dingen. Alleen wat er bij kwam, de creativiteit, het toneelspelen, het reizen en dat je met je klas...Dat hebben ze allemaal niet op andere scholen en dat zijn voor mij echt de gouden herinneringen van de vrije school. Dat ik in mijn schriften terug kijk en zie wat ik allemaal heb gemaakt; dat ik heb leren tekenen, al dat soort dingen, dat ik dat op mijn cv kan zetten. Dat is ook hele bepalend geweest voor wat ik nu allemaal heb bereikt denk ik. Dat mensen toch denken: toch veel extra gedaan. Dat is waar de vrije school het meeste van waarde is geweest.

Ik vond het altijd vervelend als mensen dan dachten dat je dom was, dat je niks leerde, dat je alleen maar een beetje zat te knutselen. Neee...we doen op de vrije school gewoon nog meer! Daarom is het ook zo goed dat je nu wel centraal examen doet. Dan heb je ook een punt waar je jezelf op kan vergelijken. Dat is wel een bevestiging.

Ik denk ook nog steeds dat ik niet het niveau gehaald zou hebben dat ik nu heb gehaald. Omdat ik best wel visueel ingesteld ben. Ik heb bijvoorbeeld de tafels geleerd met een tennisbal. Ik zie dat ook nog gewoon voor me. Ik leerde niet zo heel goed en niet zo snel. En uiteindelijk is het hier toch wel goed gekomen.

Werken in de les

De manier waarop de lessen worden gegeven wordt door oud-leerlingen gewaardeerd. Het feit dat hun leerkrachten de lesstof verwickelden in verhalen en dat ze tekeningen maakten bij deze verhalen gaf hen de mogelijkheid om zonder druk te leren. Het luisteren naar de verhalen werkte ontspannend en het helpt bij het herinneren van de stof. Daarnaast kunnen de leerkrachten van de

school over het algemeen zo goed vertellen, dat de lesstof er interessanter van wordt dan wanneer ze het alleen uit boeken zouden moeten leren.

Het (het vertellen van verhalen) is levendiger. Ik vind dat onze vrije school leerkrachten over het algemeen heel goed kunnen vertellen. Ze weten het wel op een leuke manier over te brengen, waardoor je het misschien ook wel beter onthoudt. Het is ook wel leuker dan lezen, want ik houd niet zo van lezen.

Het is een hele goede manier om te leren, want als je het leest is het minder actief. Dan neem je het minder op dan als je het hoort en zelf opschrijft en nog een keer leest als je een proefwerk zou krijgen. Dat is wel denk ik een hele goede manier om iets echt te onthouden.

En je kunt meteen iets vragen als je iets niet snapt. Er is iets meer interactie binnen de les. In plaats van 'lees je boek maar en als je iets wil weten, dan hoor ik het wel'. Als ze iets vertellen wat je niet begrijpt, kun je meteen zeggen: kun je het nog een keer zeggen of leg het nog een keer iets beter uit.

De school gaat mee met maatschappelijke ontwikkelingen. Er zijn nu ook computers, waar dat jaren geleden nog niet als optie werd gezien. Dat wordt door oud-leerlingen als heel zinvol gezien. De school plukt bewust de goede dingen eruit om zich te versterken. Leerlingen staan achter het antroposofische mensbeeld, ze vinden dit erg waardevol. Deze basis moet zeker blijven. Het gaat daarbij wat hen betreft om het verschil tussen geitenwollensokken levensstijl en de basisvisie van de antroposofie. Het moet niet te zeer als een doctrine worden nageleefd, maar worden gekeken wat relevant is. Op deze school gaat dat op een goede manier, zo geven ze aan.

Ik vind de vrije school persoonlijk heel tof en alles wat ze hier doen. Maar ik vind al dat geitenwollen sokken, daar ben ik echt anti. Dat vind ik echt positief, dat is nu veel minder aan het worden. De school verbetert wel. We krijgen ook gewoon computers. Dat was in eerste instantie echt niet zo...toen kon je er echt niet mee aankomen. Je moet ook gewoon meegaan met de tijd. Maar het is natuurlijk wel belangrijk dat de basis, de grondgedachte er wel blijft. Dat is natuurlijk een vrij geitenwollensokkending uiteindelijk. Maar je kunt het natuurlijk wel op een hippe manier brengen.

Verbondenheid

De school voelt aan als een eenheid, zo geven oud-leerlingen aan. Je staat niet los van de anderen, maar bent met de anderen verbonden; zij zien jou en jij ziet hen. Het feit dat veel activiteiten gezamenlijk zijn, zoals jaarfeesten, muziek en toneel, draagt bij aan het gevoel van gezamenlijkheid. Regelmatig draag je als klas (of met grotere delen van de school) ook zorg voor gezamenlijke projecten, zoals toneeluitvoeringen en kooruitvoeringen. Dit maakt dat je je verantwoordelijk voelt voor elkaar.

Ik vind de school heel erg een eenheid. Van dingen die je samen dingen doet, mensen weten dingen van elkaar, je bent absoluut geen nummer. Wat ik nu merk op de universiteit: dat je daar echt een totaal nummer bent. Dat ik ook echt ook totaal geen zin heb om daarvoor te werken eigenlijk. Maar dat is hier helemaal niet.

Als ik deze tekening zie, doet het me denken aan een van de mooiste momenten van mijn leven. Dat is toch gewoon de middelbare schooltijd. Zoveel lol, en op het schoolplein en toneelstukken en met zijn allen zingen met kerstfeest en met zijn allen met sinterklaasviering en iedereen weet wie wie is.

Wat ook altijd zo leuk is, is het slotconcert, met de hele school met koor. Daar was ik ook laatst weer geweest. Dat is zo gaaf. Dan zie je zo'n hele middelbare school met allemaal van die pubers, die eigenlijk helemaal niets willen doen, die zie je allemaal zingen. Allemaal in zwart wit; dan zie je ze allemaal in pak, allemaal heel netjes. Dan gaan ze allemaal klassieke dingen zingen; wat je echt nooit zou verwachten van die pubers. Ik vond het ook gewoon vroeger heel leuk om te doen. Als daar zo naartoe leeft en de laatste week dan hoor je iedereen zo door de gangen van die liedjes zingen.

Toch leuk om ook dingen met zo'n grote groep te doen. Je staat daar (koor) toch met ongeveer negen klassen, misschien nog wel meer; gemiddeld ongeveer drie per jaar. In ieder geval is dat een flinke groep. Dat is heel leuk, omdat je altijd met één klas bent, om sommige dingen toch met anderen te doen. Dan leer je ook je parallelklassen goed kennen. Ook met die andere creatieve vakken, zoals mandenvlechten, dan zit je ook gemengd met andere klassen. Dan leer je dus die ook goed kennen en dan heb je meerdere mensen waarmee je het goed kan vinden; tenminste als het goed gaat dan. Dat is op zich wel heel leuk vind ik.

Ik heb het idee dat ik van de kleuterklas tot en met de 13° klas bij mensen in de klas heb gezeten die ik echt ken. Je draagt veel geheimen van mensen bij je. Je kent de families allemaal, je kent de verhalen.

De kleurrijkheid hier. Dit doet me ook heel erg denken aan alle toneelstukken en de lampionnetjes en Sint maarten en dat soort dingen. Dat is gewoon geweldig om aan terug te denken. Meer wat mijn ervaring oproept. Zo zijn er heel veel elementen denk ik, die allemaal verbondenheid geven, waarvan de jaarfeesten één is.

Rol van samenwerking en groepsprocessen; je draagt elkaar

Niet alleen in de school als geheel, maar ook in de klassen is het gevoel van verbondenheid groot. Er is veel aandacht voor groepsprocessen en klassen blijven lang bij elkaar. Door jarenlang met elkaar op te trekken en dingen met elkaar te beleven, leer je elkaar goed kennen en waarderen. Er

ontstaat zo een gevoel van geborgenheid. Je doet het met zijn allen, je draagt elkaar vertellen de oud-leerlingen. Ondanks het feit dat je veel met elkaar doet, is er geen sprake van uniformiteit; iedereen kan zichzelf zijn. In de samenwerking versterken individuele bijdragen het leerproces van de groep. Ook in het werken aan de stof blijft het individu herkenbaar: iedereen uit de klas krijgt dezelfde lesstof aangeboden, maar je mag het op je eigen manier uitwerken. Er is geen sprake van afrekening van leerlingen, of cijfergerichtheid. De leerling wordt gezien als persoon met zijn eigen individuele ontwikkeling, waardoor verbondenheid kan ontstaan.

Je doet veel samen, maar er is ook heel veel individueel. Ik bedoel, heel veel opdrachten die je alleen moet doen. Je moet ook een eigen periodeschrift maken, dat is individueel. Ja, maar je doet het wel met zijn allen. Het is niet zo dat de een bezig is met dit en de ander met dat.

Ik denk dat wat je doet...door het met zijn allen te doen, door het met zijn allen te beleven...dan ben je echt ergens mee bezig. Dan heeft het ook waarde. Ja, de waarde wordt groter als je deelt, als je ook betrokken bent bij elkaar.

Ik zie dat nu aan mijn zusje. Die zit op montessori. Die hebben domeinen. Dan zit je gewoon in je eigen boek, je eigen ding te doen. De ene is bij opdracht 18. Iedereen doet wat anders. Terwijl het hier heel interactief is. Je bent continu in de klas en je bent met hetzelfde bezig, interactief met de docent. Ieder heeft...je bent dingen aan het bespreken, in plaats van heel individueel je eigen traject aan het volgen.

Heel vaak heb ik in de klas ook het gevoel gehad dat je dan met zijn allen tot een antwoord of een punt komt en dat dan ieder zijn eigen inbreng heeft.

Iedereen heeft wel zo zijn eigen inbreng en dan kom je samen tot een eigen mening. Maar het is niet van: met zijn allen zeggen we het is zo. De inbreng is heel vrij. Elke mening wordt gehoord en zelfs meegenomen in de stof vaak. En gewaardeerd en opgezocht.

Gouden vriendschappen

Het samenwerken en met elkaar verantwoordelijkheden dragen, draagt bij aan hechte vriendschappen, die zich uitstrekken tot lang na de middelbare school. Via via kennen de oud-leerlingen veel mensen. Na het verlaten van de school worden de oud-leerlingen er dikwijls mee geconfronteerd dat de sterke verbondenheid en het saamhorigheidsgevoel niet overal heerst. Zelf zoeken ze dit persoonlijke contact dan weer op.

Het beste van de vrije school voor mij is dat je daar vrienden voor het leven maakt. Ik heb daar gouden vriendschappen opgebouwd, die ik niet zie op andere scholen. Ik heb ook veel vriend-

schappen buiten de vrije school en als ik zie hoe die omgaan met hun ex-klasgenoten, dan denk ik: nou, dan mag ik wel blij zijn dat ik op de vrije school heb gezeten. Ik heb daar wel echt mijn basis aan vriendenkring aan opgebouwd.

Sociale ontwikkeling

Op school hebben oud-leerlingen sociale verantwoordelijkheid ontwikkeld, geven ze aan. Je hebt niet alleen de verantwoordelijkheid voor jezelf, je eigen werk en je eigen geluk, maar ook voor dat van de ander. De samenwerking en groepsprocessen (bijzonder de aandacht voor elkaar gedurende de eindreis) maken bezigheden niet alleen waardvol, maar zorgen er ook voor dat zij anderen beter leren te begrijpen. Vaak krijgen ze op nieuwe opleidingen te horen dat ze gericht zijn op het zoeken van persoonlijke contact. Het feit dat er veel aandacht was voor het elkaar leren kennen en het oog hebben voor ieders behoeften heeft ervoor gezorgd dat de oud-leerlingen in groepen oog hebben voor wat er leeft en dat zij makkelijker hun draai in nieuwe groepen kunnen vinden.

Dat je het niet voor de ander wil verknallen. Dat is echt zo, want je werkt samen naar een eindproduct toe van het eindwerkstuk, of een eindtoneelstuk. Dat je er echt allemaal samen aan bij wil dragen. Echt in teamverband. Bijvoorbeeld met muziekexamen...

Het onderwijs is klassikaal, vrij traditioneel, maar daar zie ik wel de filosofie of de kracht van in. Je bent je wel heel bewust van hoe je daar zit in een groep. Ik denk dat je ook wel leert zo'n groep aan te voelen. Als er onrust zit in zo'n groep, dan merk je dat of dan voel je dat. Dat merk ik nu nog steeds; als ik in groepen ben, dan ben ik gevoelig voor wat daar gebeurt en hoe zo'n gesprek loopt.

Het voordeel van de groep is wel dat je in die groep leert iedereen te waarderen. Dat is zo belangrijk. Dat ik echt mensen in mijn klas heb, waarvan je achteraf denkt: wat is dat eigenlijk bijzonder. Terwijl op dat moment, is het gewoon iemand die je zit te klieren, of iemand met heel andere interesses of heel andere mogelijkheden. Maar dat je daar wel dan enorme waardering voor hebt.

- *Dus als je nu hangjongeren ziet hangen, dan kun je daar begrip voor opbrengen. Of soort van....Dus eigenlijk, dat je een breder beeld hebt.*
- *En dat is niet geleerd, dat heb je gewoon zelf ervaren in al die jaren en meegenomen. Gewoon onbewust.*

Ik denk wel dat je, omdat je dat zo veel hebt gedaan, je in groepen bewegen, je presenteren, enzovoorts, dat je op zich makkelijk je draai kunt vinden als je eenmaal in een andere setting bent. Dat je op zich snel contacten zou kunnen maken, ook al heb je weinig contacturen, omdat je daar op zich wel soort in getraind bent. Wel snel dat persoonlijke contact zoeken, dat hoor ik dan terug van reflectiedingen; dat je in zo'n groep snel probeert iedereen te leren kennen.

Zorgen

De oud-leerlingen geven naast de krachten van de school ook enkele punten aan waarop de school zich kan ontwikkelen.

Betere voorbereiding op vervolgonderwijs

Hier en daar zouden oud-leerlingen meer voorbereid willen worden op het vervolgonderwijs. Dat kan door meer aandacht te besteden aan standaardregels voor bijvoorbeeld papers. Nu leren ze het ook wel in het vervolgonderwijs, maar het is prettig hier al iets meer in geoefend te zijn voordat ze vertrekken. Een belangrijke verandering is het feit dat de verwachtingencultuur verschilt tussen de Stichtse Vrije School en het vervolgonderwijs; prestaties worden het criterium, terwijl op de oude school inzet ook belangrijk was. Ook worden leerlingen meer anoniem benaderd en niet zoals op hun oude school als individu. Dat wil niet zeggen dat de Stichtse Vrije School zich moet aanpassen aan de buitenwereld vinden de oud-leerlingen. Leerlingen moeten weliswaar een slag maken als ze naar het vervolgonderwijs gaan, maar ze zijn blij dat ze op de vrije school anders hebben meegeemaakt. Het heeft hen gesterkt. Ze hebben andere sterk ontwikkelde waarden dan leerlingen van andere scholen. Er zijn overigens ook universiteiten waar de aansluiting wel beter gaat geven de oud-leerlingen aan. De intrede van het examenjaar heeft de situatie verbeterd.

Ik denk dat ik op een andere school, meer standaard universiteit....in die zin wel slimmer was geworden. Ik denk dat we daar wel beter op voorbereid kunnen worden. Dat je gewoon best wel 7 uur per dag moet studeren.

De manier van werken is echt heel anders. Niet zozeer de kennis. Je hebt natuurlijk ook wel een bepaald niveau van intelligentie, daar kan je gewoon mee verder. Maar het is de manier van werken en de manier van aangesproken worden. Het omschakelen van persoon naar nummer. Dat mensen niet meer dachten: het zijn mooie stappen die je hebt gemaakt. Dat interesseert ze niet. Je moet dat cijfer halen en je bent dat nummer en dan mag je iets wel of niet. En of je daarnaast nou heel veel dingen doet of inzet toont, dat interesseert ze niet. Het is natuurlijk niet helemaal zo, ik zet het nu heel zwart wit neer, maar voor de meeste gevallen gaat het wel op. Waar je op de vrije school het complimentje om krijgt, dat heeft daar gewoon geen enige waarde. Of je het nou met bloemetjes inlevert, of niet. Op de onderbouw hadden we een meisje die overal echt bloemetjes bij tekende. Mijn hele schrift staat ook echt vol met tekeningen in de tijden van het jaar. Ja een plek voor waarderen, want als je het gaat waarderen, dan weet je het ook.

Ik heb gemerkt op school als je een essay schreef: dat was altijd goed. Daar had ik wel meer voorbereiding in willen hebben, iets meer structuur, van hoe pak je zoiets aan. Vooral heel technisch bedoel ik het dan; hoe bouw je een paper op, dat soort dingen, de argumentatiestructuur. Natuurlijk heb je dat wel eens een keer gehad, maar dan gaat het vooral om het maken; je hoeft het dan niet te schrijven, toch? Ik dacht: had ik dat dan maar op school gehad, dan had ik het daar niet zo moeilijk mee gehad. Nu gaat het wel goed, maar in het begin heb ik daar wel moeite mee gehad. Dat ik

gewoon echt nog dingen met de hand geschreven op papier inleverde. Niet het werkstuk, maar wel de vragen die je dan moest inleveren voor een interview. En anderen die dat helemaal in structuur hadden uitgewerkt. Nou, ik werkte dat niet uit, ik leverde gewoon wat vragen in die ik op een blaadje had geschreven. Ik dacht: het gaat toch om wat er staat, jullie begrijpen toch wat ik bedoel? Ja ik snap wel wat je bedoelt, maar het gaat erom dat het concreet is. Je moet het wel ook kunnen weer-geven en kunnen neerzetten op papier. Niet ervan uitgaan dat zij wel snappen wat jij daarmee wil zeggen. Het gaat er me om: hoe breng je nou datgene wat je wil zeggen concreet over op papier?

Het dertiende jaar was ook wel meer uit boeken. Bijvoorbeeld geschiedenis, dan kan je makkelijk uit het boek leren, dan hoeft je niet meer naar de verhalen te luisteren. Dat ben je echt alleen met je examens bezig. Dan begint het denk ik wel meer op een studie te lijken denk ik. Daarom is denk ik die overgang ook wel makkelijker dan vroeger, toen was er helemaal geen examen. Dan val je echt in het diepe denk ik. Nu kan je wel echt een aansluiting vinden op een normale school zeg maar, een universiteit.

Vakken laten meegroeien met de tijd

Oud-leerlingen uiten de wens dat de school in beweging blijft, zich herijkt aan de steeds veranderende samenleving. Ze doet dat al wel, maar wat betreft het vakkenaanbod van de school mag dat volgens sommige leerlingen meer gebeuren. Voor een aantal vakken kunnen vervangingen worden gezocht die meer bij deze tijd passen, maar wel ook passen bij de gedachte achter de keuze van de vakken binnen het curriculum. Voor euritmie en het eindexamenvak dans zou bijvoorbeeld aan moderne dans kunnen worden gedacht. Ook mandenvlechten en boekbinden vallen binnen de categorie verouderd volgens sommige leerlingen. Met vakken als euritmie wordt nu vrij lang doorgaan, maar de oud-leerlingen raden dat af omdat het niet meer bij de leeftijd zou passen.

Maar toen ik eenmaal op mijn zeventiende een boek aan het binden was, toen dacht ik toch wel waar ben ik mee bezig. Dat zijn te specifieke dingen in feite. Dat sommige mensen bepaalde vakken niet leuk vinden, dat kan natuurlijk altijd gebeuren. Maar ik denk wel dat dat ook iets vernieuwd kan worden, of verbeterd.

Ik hoop toch wel dat de school in beweging blijft. Misschien het examenvak dans: weet je, ga moderne dans doen! Of mandenvlechten, dat is misschien niet meer zo relevant voor in deze maatschappij. Gewoon iets wat hetzelfde is, maar dan voor deze maatschappij.

Haal spannende mensen in huis, haal kunstenaars in huis die wat gekke projecten doen. Dat je bijvoorbeeld een project gaat doen een maand lang in het blokkur, dat je een kunstwerk bouwt. Er zijn zoveel mogelijkheden buiten boekbinden en mandenvlechten.

Ik denk dat ze met dingen te lang doorgaan. Met vakken, zoals euritmie. Niet alleen dat het niet meer van deze tijd is, maar het is ook niet de leeftijd tot waar je het verplicht moet doen. Je moet

het tot de 10e klas, dat is eigenlijk te lang. In de zevende en achtste, oké. Maar daarna denk je: waar ben ik mee bezig? En dat is natuurlijk niet de goede houding.

Minder werkdruk

De creatieve vakken maken met name in de laatste twee jaar dat de werkdruk erg hoog ligt. Dat zouden de oud-leerlingen graag anders hebben gezien. De vele tekeningen bij het werk maakten het goed uitvoeren van opdrachten soms onhaalbaar. Ze waarderen de afwisseling tussen vaklessen en creatieve vakken, maar geven aan dat de school vanwege de lange lestijden zou moeten overwegen selectiever te kijken naar het aanbod van creatieve vakken.

- *Soms werd er iets teveel van ons gevraagd, vond ik. Dan moest je zo'n ellenlang verhaal uitwerken. En dan moest je ook nog twee, drie tekeningen maken.*
- *Ja, en als het dan af was, maar geen tekening, dan was het niet goed hè? Je moet wel echt een tekening bij het verhaal maken. Ja en dat was soms gewoon onhaalbaar.*
- *Ja, daar moest je wel creatief in zijn. Ik kopieerde het gewoon soms. Ja, dat doet toch iedereen? Dat trek je gewoon niet.*
- *Maar dat zou denk ik wel goed zijn. Ik vond het wel goed die afwisseling tussen, laat ik het even kort door de bocht serieuze vakken noemen en minder serieuze vakken. Dat was heel prettig voor mij, omdat je wat ontspanning hebt. Ik vond het ook heel leuk om te doen, vooral tekenen en de kunstachtige dingen, behalve het boekbinden. Dat vond ik niet zo boeiend. Ik denk dat ze dat soort dingen misschien eerder eruit kunnen snijden, want je hebt wel lange dagen vergeleken met andere scholen. Daar was het dan echt 16 uren maximaal, terwijl het hier regelmatig 18 uren werd.*

Harder optreden als de sfeer bedrukt is

Pesters krijgen soms teveel ruimte, geven oud-leerlingen aan. Dat is al wel aan het veranderen, maar dat kan nog sterker. Het is prima begrip voor ieder op te kunnen brengen in zijn ontwikkeling, maar er zijn grenzen voor het welzijn van de groep. Als er geen veranderingen komen in het gedrag kan wat hen betreft op een gegeven moment beter aan worden gegeven dat de pester op deze school niet op zijn plek is.

Maar het enige nadeel aan een vrije school is wel: als je in een klas komt met een of twee pestkoppen, dat je wel gedoemd bent om ...Mijn tweelingbroer heeft in een klas gezeten met een jongen in die klas die een heel groot probleem was, die de hele klas terroriseerde. En ja, dan zit je wel zes jaar lang met die jongen opgescheept. En daar wordt dan op een vrije schoolse manier mee omgegaan. Ja, dat begint nu gelukkig te veranderen, dus dat vind ik ook wel goed van de vrije school. Dat het ook wel wordt aangepakt. Weet je, op andere scholen zou die jongen echt met de grond gelijk gemaakt worden van: zo werkt het niet. Op de vrije school is het dan nog erg van: geef die jongen nog een kans. Veel te goed willend. Dat is ook wel een beetje antroposofie. Je ziet zelfs hoe

slecht iemand ook is, er blijft een mooie kern. En daar geloof ik ook wel in hoor, absoluut. Maar op een gegeven moment is er een punt bereikt dat je denkt: oké, deze moeten we laten gaan. Deze past toch niet helemaal hier.

Verloren gaan van identiteit vrije school

Sommige oud-leerlingen maken zich zorgen over de identiteit van de school nu de school groter wordt en een grotere aantrekkingskracht heeft op mensen buiten het antroposofische circuit. Vooral de hockeymoeders die de vrije school hip vinden en hun kinderen erheen brengen worden genoemd. Sommige oud-leerlingen zijn bang dat dit het schoolklimaat op negatieve wijze kan veranderen. Anderen geven aan dat het juist ook een positieve invloed kan hebben, omdat verschillende typen mensen zo meer met elkaar in gesprek komen en de visie van de antroposofie een breder bereik kan krijgen. Wellicht kan zo ook de maatschappij verder worden ontwikkeld via een grotere olievlekwerking.

De ouders

Samenvatting

Ouders menen dat er een grote kracht uitgaat van de waldorfpedagogie. Ze zijn onder de indruk van de liefde en aandacht waarmee de leerkrachten met hun leerlingen werken. Ze ervaren hen als toegewijd en bevlogen.

Door de begeleiding van leerkrachten komen kinderen uiteindelijk bij zichzelf, vertellen ouders. Dat leerkrachten hiertoe in staat zijn vindt zijn bron volgens hen onder meer in het krachtige mensbeeld van waaruit zij werken en het sterke schoolconcept waarin zij ligt verankerd. Leerkrachten zijn doelbewust bezig met de ontwikkeling van elke leerling. Bij de leerkrachten leeft volgens de ouders de grondgedachte dat iedere leerling een eigen ontwikkelingsweg doorloopt in zijn leven. Het doel van het onderwijs strekt voor hen veel verder dan de bekwaamheden die in het curriculum van de overheid zijn gevat. Zij vinden aandacht voor menswording in het onderwijs belangrijk, zoals het ontdekken van het eigen pad in het leven en het ontdekken en ontplooien van talenten. Ouders geven aan dat leerkrachten zien wat hun kinderen doormaken en wat er in hen omgaat. Als er problemen zijn, ook in de leerhouding van hun kinderen, onderzoeken ze de achtergronden hiervan of zijn ze er al van op de hoogte. Ze begeleiden leerlingen er ook bij deze problemen te overwinnen.

Het feit dat kinderen langer bij elkaar worden gelaten in heterogene niveauklassen en zij langer de ruimte krijgen om zich te ontwikkelen op cognitief gebied, maakt dat veel leerlingen uiteindelijk een hoger scholingsniveau behalen dan aanvankelijk werd gedacht, vertellen ouders. Leerlingen voelen zich op hun gemak en hebben vertrouwen in hun leerkrachten volgens ouders. Dat zorgt ervoor dat ze een fijne tijd doormaken op de school en er goede herinneringen en vriendschappen aan overhouden.

Ook verminderde nadruk op testmomenten geeft leerlingen volgens ouders meer veiligheid en daarmee meer ruimte om zich te ontwikkelen op cognitief gebied.

Ouders hebben bewondering voor deze koppeling van het aanbod en de ontwikkelingslijn van de leerling. Het aanbod van de leerstof is gericht op gezamenlijke fasen, maar laat ook ruimte voor individuele verschillen in beleving en richting.

Leerlingen hebben op sociaal vlak profijt van de heterogene niveauklassen volgens ouders. Leerlingen leren samen verantwoording te dragen voor de wereld om hen heen en voor elkaars welbevinden. Ze leren verschillen te respecteren, elkaar kwaliteiten te waarderen en goed samen te werken; respect en verdraagzaamheid. Toneel en koor hebben volgens ouders een belangrijke bijdrage aan de sociale ontwikkeling van hun kinderen.

Het feit dat leerlingen in aanraking komen met verschillende onderwerpen maakt dat kinderen ontwikkelingskansen worden geboden op verschillende terreinen. Dit spreekt ouders aan. De brede

oriëntatie maakt volgens de ouders dat hun kinderen zich op diverse gebieden blijven ontwikkelen, zaken van verschillende kanten bekijken en veel van hun innerlijke talenten kunnen ontdekken en ontplooiën. Door deze brede opleiding zorgt de school ervoor dat het denken, voelen en willen op harmonische wijze worden ontwikkeld. Daardoor kunnen leerlingen voor zichzelf gaan staan, zichzelf krachtig en duidelijk presenteren.

Ouders zijn van mening dat leerlingen zich cognitief goed ontwikkelen. De leerlingen krijgen zelfs een breder aanbod dan kinderen van andere scholen en ze hebben daardoor kennis van uiteenlopende vakgebieden.

Enkele ouders geven aan dat er op de school de laatste jaren veel is verbeterd. Ze zien daarin een grote kracht van de dagelijkse leiding. Met zijn drieën zijn zij in staat de school in een goede richting verder te ontwikkelen en lastige situaties aan te pakken. Allen vanuit hun eigen expertise en perspectief. Zo is er meer aandacht voor de cognitieve uitdaging van leerlingen gekomen.

Ouders maken zich zorgen over de continuïteit van de kwaliteit. Ze maken er zich zorgen over of de school voldoende jonge, nieuwe leerkrachten binnen zal kunnen halen. Leerkrachten ook die een antroposofische achtergrond hebben, vanuit eenzelfde mensbeeld naar de leerlingen kijken. Ook maken ouders zich zorgen over de continuïteit van het concept. Sommige ouders geven aan dat kinderen die cognitief begaafd zijn meer uitgedaagd mogen worden op school. Het zou ook goed zijn als kinderen wat harder leren te werken om zich iets eigen te maken. Het baart ouders ook zorgen dat leerlingen soms lang geen invalleerkrachten hebben. Ze weten dat het lastig is voor de school om goede leerkrachten te vinden, maar vinden de waarborging van het onderwijs belangrijk. Verder menen ouders dat afspraken teveel worden aangepast. Een van de ouders geeft aan dat ze graag meer in gesprek wil met de school over de antroposofie. Ze geeft aan dat school en ouders elkaar zouden kunnen helpen om er verder in te komen.

De waldorfpedagogie

Een sterke basis

Ouders ervaren dat er een grote kracht uitgaat van de waldorfpedagogie. Het mensbeeld en de pedagogie vormen een stevige basis voor het onderwijs. De school gaat zo voorbij aan alle sores van de onderwijsvernieuwingen. Dat geeft zekerheid, voor ouders en leerlingen. Nieuwe elementen worden echter niet geschuwd. Ze worden zorgvuldig en bewust afgewogen.

Ik denk dat het een hele stevige boog is, die daar al heel lang staat en waar van alles overheen gaat, qua elementen, maar hij blijft wel staan. Hij waait niet om. Er gaat heel veel door je heen, zeker bij zo'n zee. Dan hebben de elementen heel veel invloed, die hebben heel veel invloed op de steen. Maar dat laat je gaan, en er zal best wel wat verweren hier en daar misschien, maar hij blijft wel staan. Hij is stevig genoeg om stromen te trotseren.

De kracht is de kwaliteit en de continuïteit; het staat er al heel erg lang. Ik denk dat de school bepaalde principes niet los zal laten. Dat ze zich wel afvragen: hoe kunnen veranderingen plaats krijgen? Maar dat er bepaalde dingen zijn die de kwaliteit waarborgen.

Aandacht en bevologenheid van de leerkrachten

Het geruststellende weten dat ze je kind echt zien en daar moeite voor doen, dat heb je volgens mij niet op een andere school. Dat je er altijd over kunt praten en dat daar openheid over is. Je merkt ook in gesprekken met leerkrachten dat ze echt met jouw kind bezig zijn. Het is niet zomaar een van de velen, maar gaat echt over jouw kind.

Het goed willen doen. Dat proef ik altijd wel terug, bijvoorbeeld dat ze altijd vergeven. Dat is tenminste wel altijd de intentie.

De ouders zijn onder de indruk van de liefde en aandacht waarmee de leerkrachten met hun leerlingen werken. Ze ervaren hen als toegewijd en bevologen. Dat blijkt voor hen bijvoorbeeld uit de pedagogische vergaderingen waar leerkrachten op vrijwillige basis aan deelnemen en het kerstspel dat ze elk jaar voor de kinderen opvoeren. Leerkrachten zijn ook in hun vrije tijd op school aanwezig om te werken voor hun leerlingen. Dat maakt hen duidelijk dat zijn er voor hun leerlingen zijn en dat zij hun vak met plezier en vol overgave uitoefenen.

Nou, voor mij staat voorop dat het om bevologen docenten gaat. Vakmensen die er ook nog eens in slagen om redelijk goed met elkaar samen te werken en die visie neer te zetten en eigenlijk, ja dat is misschien ook wel belangrijk, op een manier die voor pubers en adolescenten verteerbaar is. Er zijn ook vrije scholen die meemaken dat de visie met de leerkrachten aan de haal gaat, zal ik maar zeggen. Dan wordt het knap dogmatisch en vervelend voor de kinderen denk ik. Hier wordt het rustig neergezet met een open-mind, in ieder geval in de tijd die ik hier heb meegemaakt. En in gesprek met de kinderen.

Maar ook mijn oudste: die moest aan het presteren komen, want die zat alleen maar wat aan te modderen, die kon veel beter dan dat ie deed. De docent is toen een week hier gaan zitten met hem. Iedereen had eigenlijk al vakantie, maar die docent is een week met hem gaan zitten. Net zolang tot hij een stuk van zijn eindwerkstuk klaar had. En dat heeft de hele boel gekanteld. Na de 12^e heeft hij gewerkt als een bezetene. Die docent wist gewoon: dat had hij nodig. In zijn nekvel pakken: en nou ga je daar zitten en dan pas heb jij vakantie. Als dat niet was gebeurd: nou! Die betrokkenheid, zien ook dat hij dat nodig had. Dat wil niet zeggen dat iedereen dat nodig heeft, maar hij had dat nodig. Echt de mens zien in het individuele...

- *Ja sommige leerkrachten hebben zo'n intense band met de leerlingen, dan is het echt bij je kinderen thuis van: wat een fantastische leerkracht mam! Dan is het echt raak. Ik heb de indruk dat er op de Stichtse aardig veel van dat soort leerkrachten zitten. Dat is een rijkdom.*
- *Ja, ik denk dat we dat wel kunnen zeggen. Daar was het mij eigenlijk ook om begonnen. Ik kom niet om de visie. Als ik in een andere stad had gezeten met mijn kinderen, had ik daar naar een vrije school gekeken. Maar als me dat niet bevalen had, dan had ik een voor andere school gekozen. Het zit hem echt in mensen. Dat maakt het ook wat vergankelijk en het kan verkeren. Er zijn ook hele zwakke vrije scholen waar ik mijn kinderen echt niet naar toe zou willen sturen.*

Persoonlijke ontwikkeling

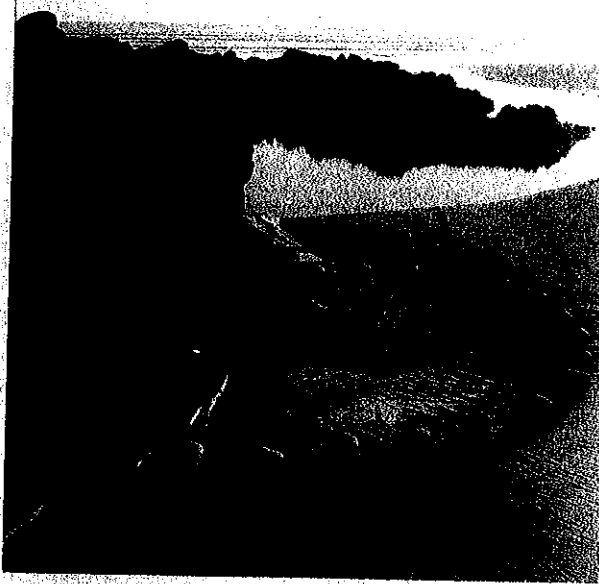
Door de goede begeleiding van leerkrachten komen kinderen uiteindelijk bij zichzelf, vertellen ouders. Dat leerkrachten ertoe in staat zijn hun leerlingen op succesvolle wijze bij te begeleiden ligt volgens ouders niet alleen aan de bevoegdheid van leerkrachten en hun liefde voor kinderen. Hun kracht vindt zijn bron volgens hen onder meer in het krachtige mensbeeld van waaruit zij werken en het sterke schoolconcept waarin dat ligt verankerd. Leerkrachten zijn heel doelbewust bezig met de ontwikkeling van elke leerling. Bij de leerkrachten leeft volgens de ouders de grondgedachte dat iedere leerling een eigen ontwikkelingsweg doorloopt in zijn leven. Het doel van het onderwijs strekt voor hen veel verder dan de bekwaamheden die in het curriculum van de overheid zijn gevat. Zij vinden aandacht voor menswording in het onderwijs belangrijk, zoals het ontdekken van het eigen pad in het leven en het ontdekken en ontplooien van talenten.

Het mensbeeld van waaruit gewerkt wordt, werkt heel sterk door. Het is een uiterst personalistisch mensbeeld. Je wordt serieus genomen, ieder mens heeft een weg te gaan. Dat wordt uitgedragen en in onderwijs vertaald. Men heeft daarbij niet alleen aandacht voor de cognitieve kant van de ziel van het kind, maar ook voor de emotionele kant en voor de wilskant. Nou dat maakt denk ik dat het zo leuk wordt voor de kinderen.

De zorg en de liefde waarmee hun kinderen door de leerkrachten zijn gezien en begeleid is voor ouders van onbetwiste waarde. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de rollen die leerlingen krijgen bij de tooneelstukken, de toespraken die de leerkrachten houden aan het einde van de schoolloopbaan van hun kinderen, de lesstof die wordt behandeld, de zaken die in de mentorklassen worden besproken en de acties die worden ondernomen als het niet goed gaat met hun kinderen. Ouders geven aan dat leerkrachten zien wat hun kinderen doormaken en wat er in hen omgaat. Als er problemen zijn, ook in de leerhouding van hun kinderen, onderzoeken ze de achtergronden hiervan of zijn ze er al van op de hoogte. Ze begeleiden leerlingen er ook bij deze problemen te overwinnen. Leerkrachten zetten zich kortom in voor het welzijn en de ontwikkeling van elke individuele leerling. Zij hebben een brede vakopvatting, die niet alleen de kennisoverdracht betreft, maar ook de pedagogische begeleiding van jonge volwassenen naar zelfverwezenlijking, het vinden van zichzelf en hun missie.

Leerkrachten introduceren de leerlingen niet alleen in hun vakgebied, maar begeleiden ook hun traject naar volwassenheid.

Bij mijn jongste dochter was het even spannend, omdat de parallelklassen werden opgeheven en gehalveerd. Er werd opeens een klas in haar klas geplaatst. Het niveau veranderde en sociaal gebeurde er van alles, en ze leek even haar motivatie kwijt te raken. Dat is opgemerkt door de leerkrachten. Als dat verzwegen wordt door leerkrachten dan leidt dat misschien tot het wegsturen van school. Zij kreeg er juist taken bij; ze werd uitgenodigd om deel uit te maken van de leerlingenraad. Toen heeft ze een slag gemaakt en heeft zich de rest van de jaren met hart en ziel ingezet voor de school. En dat aan de hand van al die consternatie.

Die ervaring had ik ook, met één kind waar het helemaal niet goed mee ging op de middelbare school, die is gezien. Die leraar is bij ons thuis geweest en heeft de situatie besproken in een klassengesprek. Hij heeft een band met hem opgebouwd. Toen is er ook een tijd aangebroken waarin hij sterker is geworden, is veranderd. Je weet soms niet waardoor dat komt, maar ik heb het idee dat hij gezien is.

Ik heb bij docenten altijd het gevoel dat zij zich bewust zijn dat zij een steen bijdragen op de weg naar de grote wereld toe. Er is altijd wel iemand die je iets heel speciaals kan vertellen over

dat kind. Dat vind ik heel bijzonder.

Je neemt op een hele bijzondere manier met je kind afscheid van de school. De kinderen worden toegesproken in een hele speciale pedagogische vergadering, waar dan ook de ouders bij mogen zijn. Dan wordt gezamenlijk, maar ook individueel in een kristal, of in een beeld, een metafoor, een ontwikkelingskarakteristiek van het kind gegeven. Dat bevestigt de ouders in hun keuze, maar vooral kinderen worden daarin bevestigd in wie ze zijn. Dat is maar een moment, lijkt het, maar dat moment is toch een rijpingsproces van 12 jaar. Leerkrachten gaan niet alleen cognitief zo'n gesprek in, maar proberen zorgvuldig een menswaardige ontwikkelingsweg te begrijpen.

Werken en leren

Ontwikkelen in eigen tempo

Kinderen worden langer bij elkaar gelaten in heterogene niveauklassen. Zij krijgen langer de ruimte om zich te ontwikkelen op cognitief gebied. Er zijn veel leerlingen die daardoor uiteindelijk een veel

hoger scholingsniveau behalen dan aanvankelijk werd gedacht. Er wordt daarmee minder druk op kinderen gelegd en meer ruimte gegeven voor verschillende ontwikkelingstempo's.

Ja, je krijgt de tijd ook. Mijn jongste is langzamer en kreeg ook een lager advies, maar kon zich goed ontwikkelen. Ik denk dat als ze naar een gewone middelbare school waren gegaan ze veel minder hoog waren geëindigd.

De partijdigheid bijvoorbeeld, dat is iets wat hier voortdurend overwonnen wordt. Je probeert je juist te verplaatsen in hoe anderen het zien en je daar mee te verbinden en dan gezamenlijk verder te komen. Bijvoorbeeld met groepsprocessen.

Veilig leerklimaat

De aandacht voor de individuele leerling en de groepsprocessen in de klas zorgen voor een veilig leerklimaat. Een warm nest, of een veilige omhulling, zoals ouders het ook wel noemen. Leerlingen voelen zich op hun gemak en hebben vertrouwen in hun leerkrachten volgens ouders. Dat zorgt ervoor dat ze een fijne tijd doormaken op de school en er goede herinneringen en vriendschappen aan overhouden. Ook de lange tijd die kinderen bij elkaar in de klas doorbrengen draagt daaraan bij. Sommigen kennen elkaar vanaf de kleuterklas wanneer zij samen hun examen afleggen. Het kan ook wel eens misgaan; ruzies of pesterijen ontstaan soms. Leerkrachten grijpen de situatie aan om er samen met de leerlingen uit te komen. Lastige groepssituaties zetten zij in als pedagogisch instrument waaraan leerlingen zich kunnen ontwikkelen.

Ik ben wel een fan van dit lange traject. Ik zie nu met heel veel plezier hoe mijn kinderen nog steeds contact hebben met jongelui waarmee ze al vanaf de kleuterklas optrekken. Dat zijn hele hechte banden geworden.

Je ziet ook wel voorbeelden waar het mis mee is gegaan (tussen leerlingen onderling in de klassen). Maar ik heb de indruk dat een stukje van de charme is, dat het ook mis mag gaan in bepaalde periodes. De vraag is dan: Is het continu misgegaan of is het uiteindelijk mis gegaan? Ik heb juist ervaren dat het wezenlijk is dat ze elkaar tegenkomen, dat het ook mis kan gaan. Ik zie hier ineens het sprookje voor me. Het is een hele weg. Het sprookje staat naar mijn idee voor een individuele ontwikkelingsweg. Een menselijke ontwikkelingsweg waar ze goed en kwaad tegenkomen, waaraan ze zichzelf kunnen optrekken en waarop ze kunnen reflecteren. Maar dat betekent ook dat het spannend is en dat ze in situaties komen die niet zo prettig zijn. Doordat die continuïteit er is, overwinnen ze dat ook samen. Individueel en met elkaar. Dat geeft juist meerwaarde naar mijn idee. Ik heb ervaren dat het mis kan gaan en een sterke klas is geworden.

Ook verminderde nadruk op testmomenten geeft leerlingen volgens enkele ouders meer veiligheid en daarmee meer ruimte om zich te ontwikkelen op cognitief gebied. Kinderen ontwikkelen zich alleen op eigen tempo en pakken uit de lesstof wat ze zelf aankunnen en nodig hebben volgens hen. Wanneer er teveel druk op leerlingen staat om te presteren leidt dit ertoe dat ze minder op kunnen nemen.

Wat ik erg gewaardeerd heb is: er wordt op veel scholen veel nadruk gelegd op testen. Mijn gezond verstand zegt dat je dat niet om de haverklap moet doen. Ik weet niet of je de mooie theorie van een Dijkgraaf kent, soufflétheorie, die is ook zeer op dat testen tegen; dat is een hoogleraar natuurkunde. Die zegt: Kijk, als je een goede soufflé wilt maken, dan stop je dat in de oven. En als je om de haverklap de oven opentrekt om te kijken hoe het staat met de soufflé dan hou je op een gegeven moment niets meer over. Nu kun je zeggen: wat heeft dat met onderwijs te doen? Nou ik heb meegemaakt dat mijn kinderen niet gebukt zijn gegaan onder alle testmomenten. Aan het eind van een traject wordt er dan gewerkt aan het eindexamen. Dat levert goede resultaten op. Maar goed, het gezond verstand, zeg maar, en continuïteit van de visie, dat is de kracht van de school.

Aansluiting bij ontwikkelingsstadia van de leerling

De vakken, (biografische)begeleiding en lesstof die leerlingen aangeboden krijgen staan in het teken van de algehele ontwikkeling. Ouders hebben bewondering voor deze koppeling van het aanbod en de ontwikkelingslijn van de leerling. Ze noemen bijvoorbeeld de koppeling tussen de start van de pubertijd aan het geschiedkundige thema ontdekkingsreizen en het hoogtepunt van de pubertijd aan het thema vulkanen.

Dat heb je niet op alle scholen, tenminste dat er een visie achter zit, waarom je bepaalde lessen krijgt. Dat lessen zich tegelijkertijd afspelen, datgene ontwikkelen, waar ze op dat moment staan. Dat is het mooie. Op het moment dat ze de wereld gaan ontdekken als puber, hebben ze het in de wereldgeschiedenis bijvoorbeeld over de ontdekkingsreizen. De ontdekkingsreizen worden dan vergeleken met de beleving van de puber. Dat vind ik wel speciaal.

Het aanbod van deze leerstof is gericht op gezamenlijke fasen, maar laat ook ruimte voor individuele verschillen in beleving en richting. Ook aparte vakken worden genoemd om hun bijzondere bijdrage aan de ontwikkeling van de leerling. Toneel en koor worden door ouders veelvuldig uitgelicht; zij hebben een aparte plek in het ontwikkelingsproces van hun kinderen.

Sociale ontwikkeling

Heterogene niveaукlassen

Leerlingen hebben op sociaal vlak profijt van de heterogene niveaукlassen. Leerlingen leren samen verantwoording te dragen voor de wereld om hen heen en voor elkaars welbevinden. Ze leren ver-

schillen te respecteren, elkaars kwaliteiten te waarderen en goed samen te werken; respect en verdraagzaamheid.

Als je toch probeert zo lang mogelijk verschillende niveaus in één groep bij elkaar te houden, dan respecteren ze dat gelijkwaardige omgaan met elkaar. Terwijl als je daar in een vroeg stadium alles gaat uitsplitsen, dan krijg je kampen, zal ik maar zeggen. En vooroordelen. Ik zie wel een verband tussen die niveaus en respect. Onderwijskundig vraagt het wel veel van de leraar om al die niveaus elke keer tegelijk te bedienen....dan moet je misschien op drie piano's tegelijk spelen. Maar sommige mensen hebben er veel profijt van. Dat is het waard om te proberen.

Toneel

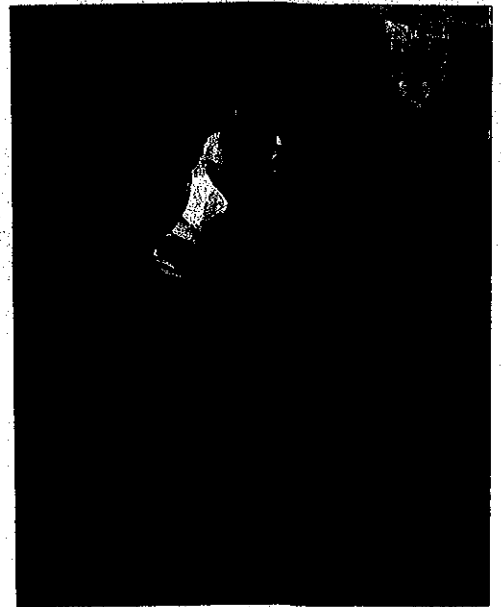
Toneel heeft volgens ouders een belangrijke bijdrage aan de sociale ontwikkeling van hun kinderen. Toneellessen en uitvoeringen worden bewust ingezet als instrument voor de ontwikkeling van de leerling. Zo wordt de rolverdeling van de toneelstukken onder meer ingezet om verlegen kinderen te ondersteunen zich krachtiger neer te zetten en meer van zich te laten zien. Pesters worden door de rollen aan het denken gezet over hun eigen misdragingen. De kinderen maken stappen in hun persoonlijke ontwikkeling door zich te spiegelen aan de rol. Toneelstukken worden ook aangepast, zodat ze beter op het lijf geschreven zijn van de leerlingen. Leerlingen leren door de toneelstukken goed samen te werken. Ze leren gezamenlijke verantwoordelijkheid te dragen voor de wereld om hen heen en voor elkaar.

De intentie is dat de kinderen zich ook aan de stof kunnen ijken, of herijken, of her-ikken. Realiteitszin opdoen, ook aan teleurstelling en dramatische zaken. Maar doordat het de metafoor heeft van de vertelstof (die parallel loopt met puberaal gedrag in een bepaalde situatie, de ontdekkingsdrang op een andere leeftijd), wordt het toch draagbaar en de moeite waard en uitdagend, ook al is het moeilijk.

Dat is de charme van de toneelstukken op de school natuurlijk. Dat je ziet dat ze zichzelf worden. Dan zou je kunnen denken: dat is gewoon een rol dan wordt een toneelstuk opgevoerd. Maar dat gaat veel verder. Je hoort met een groep zo'n toneelstuk vorm te geven van rekwisieten tot decor, van de koffie die geschonken wordt tot de kaartjes.

Dat vraagt om engagement en commitment en sociale vermogens en daar hebben mijn kinderen veel van kunnen leren.

Ik heb dat heel vaak ervaren met het toneel, in zo'n beetje alle toneelstukken die ze gespeeld hebben dat, hoe het toch kan dat ze een rol hebben die op dat moment zo heel erg passend is, in wat

ze meemaken in hun eigen leven, of waar ze mee bezig zijn. En dat je dan zo vreselijk verrast ben geweest als je ze dat stuk ziet opvoeren en de waarde daarvan voor hun eigen ontwikkeling is denk ik van onschatbare waarde. Ook al hebben ze er nu alleen maar plezier aan, het gaat natuurlijk veel en veel verder en dat zie je ook in een soort wisselwerking thuis en wat ze dan op zo'n toneel neerzetten.

Koor

Ook het koor heeft een bijdrage aan de sociale ontwikkeling van leerlingen volgens ouders. De kooroefeningen en uitvoeringen zijn gericht op esthetiek, spirituele ontwikkeling en het raken en vormen van het emotionele en sociale.

Brede ontwikkeling

De brede ontwikkeling maakt dat leerlingen ontwikkelingskansen worden geboden op verschillende terreinen. Dit spreekt ouders aan. De brede oriëntatie maakt volgens de ouders dat hun kinderen zich op diverse gebieden blijven ontwikkelen, zaken van verschillende kanten bekijken en veel van hun innerlijke talenten kunnen ontdekken en ontplooien.

De vraag waarom heb je je kind op een vrije school gedaan, dat is vanwege de breedte van het pakket. De breedte van het pakket, die zo lang mogelijk wakker gehouden wordt en ook zo lang mogelijk uitnodigend is. Dat ze alle vakken krijgen, omdat elk mens in van alles geïnteresseerd is en zich zo breed mogelijk moet ontwikkelen. Of moeten, er is eigenlijk geen moeten aan, maar het is natuurlijk mooi dat je alles zo veel mogelijk ontwikkelt wat je in je hebt. Dat wat ze nu interessant vinden, dat gaat naar binnen. Maar je legt ook zaadjes, die desnoods veel later pas weer naar buiten komen.

Door deze brede opleiding zorgt de school ervoor dat het denken, voelen en willen op harmonische wijze worden ontwikkeld, geven ouders aan. Daardoor kunnen leerlingen voor zichzelf gaan staan, zichzelf krachtig en duidelijk presenteren.

Ik denk dat het ook in het mensbeeld zit; het denken, voelen en willen. Door de integratie van wat je leert, met wat je doet (je schrijft het op en je maakt er een tekening bij bijvoorbeeld) komt het leren tot in de wil. En je gevoel verbindt zich met het leren, doordat je er iets moois van maakt. Dat zit ook in het hele onderwijs; het gevoel, de geest (het denken) en de wil, worden in een harmonisch geheel ontwikkeld. Dat vind je bij de kinderen terug, omdat ze evenwichtig zijn, veelzijdig zijn. Dat ze niet in een of ander hoekje gedrongen zijn, omdat de overheid zegt dat je aan die en die normen moet voldoen. Maar dat ze vanuit het ik, vanuit het zelfstandig wezen van de mens worden gezien en aan alle kanten de mogelijkheden worden geëxploreerd en aangesproken. Dat beleef je als je een kind tegenover je hebt staan dat op zo'n manier door de school is gegaan. Dan merk je: alle drie deze gebieden zijn aanwezig, eigenlijk verder dan bij mij.

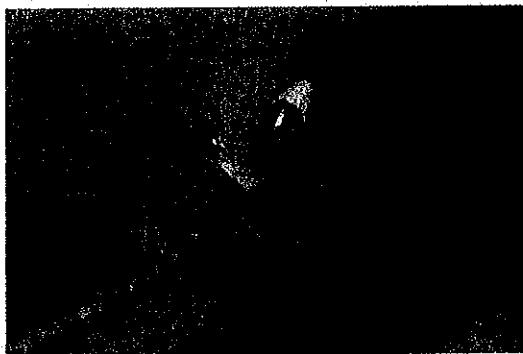
Cognitieve ontwikkeling

Wanneer gesproken wordt over het vrije school onderwijs krijgen we soms te horen dat kinderen weinig kans hebben om zich cognitief te ontwikkelen. De meeste geïnterviewde ouders zijn hiermee oneens. De leerlingen op deze school moeten aan dezelfde exameneisen voldoen als kinderen van andere scholen. De slagingspercentages liggen zelfs hoger dan die van de meeste ander reguliere scholen. De leerlingen krijgen zelfs een breder aanbod dan kinderen van andere scholen en ze hebben daardoor kennis van uiteenlopende vakgebieden.

Voor mij zijn er twee dingen belangrijk in het onderwijs, dat is dat onderwijs nieuwsgierig maakt, disciplineert en traint. Dat kan de vrije school in Zeist. Die heeft mijn kinderen nieuwsgierig gemaakt en gehouden en zijn onmiddellijk na de vrije school doorgedaan met leren en hebben ook genoeg training gekregen, want die hebben vrij moeiteloos de stap gezet naar het universitair onderwijs. Ja, en ik wil er graag iets naast zeggen. Laatst ook was er bij dat onderzoek, waaruit bleek dat het cognitieve dan wat minder zou zijn. Mijn twee kinderen kwamen met een VMBO advies van de lagere school af, hebben allebei met hele mooie cijfers HAVO-examen gedaan en zijn ook gewoon goed doorgedaan naar het HBO. Dat dus ook, dat cognitieve gedeelte.

Ontwikkeling van de school

Enkele ouders geven aan dat er op de school de laatste jaren veel is verbeterd. Ze zien daarin een grote kracht van de dagelijkse leiding. Met zijn drieën zijn zij in staat de school in een goede richting verder te ontwikkelen en lastige situaties aan te pakken. Allen vanuit hun eigen expertise en perspectief. Zo is er meer aandacht voor de cognitieve uitdaging van leerlingen gekomen.

Voor mijn gevoel, maar dat is maar een interpretatie, gaat er veel kracht uit van de dagelijkse leiding. Die ieder zo'n totaal eigen invalshoeken en kracht hebben, waarmee ze heel complementair werken, waardoor ze heel veel aan kunnen sturen. Bijvoorbeeld, dat ligt op een heel ander vlak, maar als mijn dochter bijvoorbeeld seksueel intimiderend gedrag ervaart van een docent en dat durft te melden bij de mentor en vervolgens bij de dagelijkse leiding...en de dagelijkse leiding is in staat om dat met de klas, met al die meiden, met de docent, dat open te bespreken...dat vind ik klasse. Dat is een voorbeeld van hoe het werkt. Het had niet perfecter gekund. Dat wat leerlingen aangeven, dat daarmee omgegaan wordt. Dat vind ik ook de kracht van de dagelijkse leiding. Ja en als je het dan hebt over de dagelijkse leiding: dat zijn toch mensen die voor zover ik het kan beoordelen in hoge mate zijn wie ze

zijn. Die spelen ook niet een rol. Dan kun je zulke dingen aan, dan kun je dat doen. Dat draag je dan uit en dan wordt je ook serieus genomen door de leerlingen.

Zorgen

De ouders geven naast de krachten van de school ook enkele punten aan waarop de school zich kan ontwikkelen.

De continuïteit

Ouders maken zich zorgen over de continuïteit van de kwaliteit. Het zijn juist deze leerkrachten die de school zo goed maken. Niet alle leerkrachten kunnen dit opbrengen. Ze maken er zich zorgen over of de school voldoende jonge, nieuwe leerkrachten binnen zal kunnen halen. Leerkrachten ook die een antroposofische achtergrond hebben, vanuit eenzelfde mensbeeld naar de leerlingen kijken. Sommigen geven aan dat de vraag naar deze leerkrachten groter is dan het aanbod en vragen zich af hoe de school onder deze omstandigheden de kwaliteit zal bewaken. Kan zij zelf jonge collega's begeleiden in hun ontwikkeling, of moeten ze het uitbesteden. Hoe richt de school deze ontwikkelingen van haar nieuwe personeelsleden zonder antroposofische achtergrond in?

Misschien bestaat het over 50 jaar niet meer, de vrije school. Daar hou ik ten zeerste rekening mee. Je moet wel veel inzetten om dit type school draaiende te houden met de rijkdom die wij ervan mee hebben mogen krijgen. Ik zie de jonge mensen nog niet komen die de fakkel overnemen en ik hoop dat ze komen. Ze komen geheid, hoop ik van een positieve kant, maar je kunt er niet vanuit gaan.

Wat ik wel jammer vindt is dat er ook docenten op de school instromen, die van de hele basis van de antroposofie geen kaas hebben gegeten. En ik heb geen zich op wat daarmee gedaan wordt. Soms zijn ze ook zo blij dat ze leerkrachten en leraressen vinden, dat ze misschien ook heel weinig kunnen eisen. Die kant, daar heb ik eigenlijk geen zicht op, maar daar maak ik me eigenlijk ook wel zorgen om. De school draait echt om een aantal coryfeeën. Grote mensen noem ik dat maar, die daar heel erg in ontwikkeld zijn. Ik ben ook altijd heel blij als mijn kinderen daar les van hebben. Maar als ze die missen....

Ook maken ouders zich zorgen over de continuïteit van het concept; hoe lang zal de school zich staande kunnen houden in alle stromen die om hen heen woeden, wat zullen ze nog in moeten leveren? Hoe kunnen ze de kwalitatieve omgang met hun leerlingen behouden wanneer zij het onderwijs een groot deel van de tijd moeten verantwoorden?

We leven echt in een tijd van doorgeslagen verantwoordingscultuur en dat gaat ten koste van het verantwoording nemen voor het vak, de kinderen waar je voor staat. De tijd wanneer je dat kan als leerkracht wordt gewoon afgenomen, of je moet het in je eigen tijd gaan doen en wat er voor in de plaats komt is in mijn ogen vrij onbelangrijk. Verantwoording afleggen, de dossiers moeten kloppen, de managers die zich in de afgelopen 10/15 jaar moeten hun dossiers op orde hebben. Dat vind ik

een grote bedreiging voor de scholen. Ik hoop dat ze zich lang daartegen blijven verzetten. Want het gaat niet gauw veranderen.

Een goede match: uitdaging en ondersteuning

Sommige ouders geven aan dat kinderen die cognitief begaafd zijn meer uitgedaagd mogen worden op school. Zij zijn eerder met hun opdrachten klaar dan andere leerlingen en hebben vervolgens niets meer te doen. In deze ruimte kan inspiratie en zingeving voortkomen, kinderen kunnen zelf initiatieven ontplooiën. Het zou ook goed zijn als kinderen wat harder leren te werken om zich iets eigen te maken. Dat ze leren hun tanden ergens in te zetten. Dit geldt onder meer voor de eindexamenklassen, waar de verveling groot is, geven ouders aan. Het laatste half jaar zijn ze alleen bezig met extra trainingen en oefeningen en gaan ze soms voor een uur of twee naar school. Om uitdaging te bieden zou de school deze leerlingen in januari al examen kunnen laten doen.

Ik heb zelf de ervaring dat de weg tot de 13e toch nog lang is voor kinderen die makkelijk leren. Dat ze zich dus heel lang vervelen. Wat dan een beetje op de loer ligt, vind ik, is dat ze niet zo goed leren om te werken. De houding bedoel ik dan hè. Als het allemaal geen punt is, dan is het wel altijd heel makkelijk. Je wil eigenlijk ook behalve de kennis die iemand opdoet ook mensen zien die zich ergens voor inzetten. Ik vind toch dat je er toch een beetje voor mag moeten doen om te verwerven wat je niet hebt.

Dat betekent dat je meer differentieert. En dat is juist wat een school als de vrije school niet doet, wat ook niet de bedoeling is hè. Het is juist: de groep en de periode, alles ligt vast. Dat betekent dat je niet differentieert, ook voor de kinderen die minder makkelijk leren. Dat is nog wel een punt waar denk ik gekeken naar kan worden. Die kinderen die het moeilijker hebben mag je meer helpen en meer oefenstof geven en kinderen die makkelijker leren, mag je misschien meer vragen. Dat is ook vormend hè, voor de persoon of voor het karakter. Het is niet goed als iemand nooit ergens kritiek op krijgt. Als je geen uitdaging hebt, kun je niet pieken. Dan wordt ook niet echt je kracht aangesproken. Het gaat er niet om dat je boven de anderen uit moet steken, want dat is geen pieken voor diegene. Maar hij moet belast worden. Dat mag wat mij betreft gedifferentieerder.

De organisatie

Het baart ouders zorgen dat leerlingen soms lang geen invalleerkrachten hebben. Ze weten dat het lastig is voor de school om goede leerkrachten te vinden, maar vinden de waarborging van het onderwijs belangrijk. Ze geven ook aan dat ze weten dat de school dit probleem op probeert te lossen. Afspraken worden teveel aangepast menen de ouders. Flexibiliteit is prima, maar teveel flexibiliteit leidt tot onduidelijkheid. Wie heeft dan nog de touwtjes in handen, vragen ze zich af. Ze vinden het prettig als de school hier meer één lijn in kan trekken en er minder wijzigingen komen. Dat biedt hen meer zekerheid. Meer stevigheid van regels richting de leerlingen zouden ze ook niet verkeerd vinden, ze hebben het idee dat er soms teveel wordt meegeleefd met de leerlingen.

Ook omdat je je bedenkt: in de maatschappij kom je niet verder als je zegt: ik had het zo moeilijk en daarom is het niet af. Dat wordt niet hoog gewaardeerd. In de jaren die ik nu meeloop heb ik wel het idee dat het verder afglijdt naar: ja niet af is niet af. Dat is heel jammer. Vorig jaar met de diploma uitreiking waren er kinderen, die hadden hun profieldeel nog niet af. En de diploma uitreiking was er al. Dat was onrechtvaardig naar degenen die het al wel hadden gedaan. En daar hoor je de kinderen dan ook wel over. Je komt er altijd wel op de een of andere manier onderuit. Dat weten ze ook wel; als je je mond maar klaar hebt, dan kom je er wel uit. Dat is niet iets wat ze leren op de vrije school volgens mij, maar de vrije school is wat angstig in het hanteren van sancties. Daar zit je als ouder wel echt te worstelen, van: waar voed ik nu toe op? Wat is nu verstandig om te doen? Daar mogen ze wel wat strenger in zijn denk ik.

Kruisbestuiving

Een van de ouders geeft aan dat ze graag meer in gesprek wil met de school over de antroposofie. Ze geeft aan dat school en ouders elkaar zouden kunnen helpen om er verder in te komen.

Heel veel ouders hebben ook een verbinding met de antroposofie. Die werken ook in de antroposofie. De wederzijdse bevruchting kan denk ik ook verder ontwikkeld worden. Veel dingen die op de ouderavond worden verteld, zijn voor mij bijvoorbeeld te eenvoudig. We kunnen op dat gebied meer verdiepend met elkaar doen. Je komt dan weer op de achtergrond van de werkzaamheid van de antroposofie, waar je meer vanuit zou kunnen gaan.

Analyse van de bevindingen

Eén van de leerlingen zei tijdens een interview:

"Je krijgt echt het gevoel dat het één geheel is, omdat het heel anders is dan andere scholen."

En dat is precies de indruk die de school op ons heeft achtergelaten. De school valt op door een sterk gevoel van verbondenheid en aandacht voor het welbevinden en de persoon van de leerling. De school is een gemeenschap, waar leerlingen, leerkrachten en ouders graag deel van uit willen maken. De leerlingen voelen dat het bij de Stichtse Vrije School niet alleen draait om vakken en goede cijfers, maar om een meer omvattende persoonlijke ontwikkeling. Het gaat om het ontdekken van je eigen interesses en kwaliteiten, creativiteit, dromen en ontdekken waar je echt voor wil gaan. Gelukkig en vrij worden, zijn net zo belangrijk als goede prestaties op cognitieve vakken. Door deze benadering staat de schoolwerkelijkheid niet zo ver af van de levensvragen van de kinderen en is de school voor hen een inspirerende omgeving.

Leerkrachten, (oud)leerlingen en ouders hechten veel waarde aan goede relaties en een warme, veilige sfeer in school. Uit de interviews blijkt dat op de Stichtse Vrije School op deze dimensie veel kwaliteit wordt ervaren. Leerkrachten geven aan dat het bouwen van een band met de leerling erg belangrijk is voor hen; dat het belangrijk voor ze is dat iedere leerling wordt gezien, niet alleen in zijn of haar kunde in een bepaald vak, maar voornamelijk als persoon. (Oud)leerlingen merken en waarderen dit. Zij geven aan dat de leerkrachten 'als mens' voor hen beschikbaar zijn en dat zij zelf ook als 'persoon achter de leerling' gezien worden. Goede relaties en een gevoel van verbondenheid zijn essentiële kenmerken van een vitale schoolgemeenschap. Als leerkrachten en leerlingen elkaar vertrouwen en werkelijk contact maken, zijn alle andere problemen 'overkomelijk'. Dat merken we ook in de interviews: de (oud)leerlingen hebben wel kritische kanttekeningen (zoals sommige organisatorische problemen), maar zitten daar niet echt mee. 'Daar komen we samen wel uit' is hun boodschap. En als er echt niets aan te doen is, nemen ze het voor lief, omdat ze weten dat de leerkrachten het goed met hen voor hebben. Door het sterke gevoel van verbondenheid en de wens 'erbij te willen horen' zijn leerkrachten en leerlingen bereid verantwoordelijkheid te nemen.

De eerste reeks interviews, met leerlingen en leerkrachten, riep de vraag op waaraan het positieve klimaat op de Stichtse Vrije School toegeschreven kan worden. We constateren dat in elk geval van belang is dat de school een duidelijke identiteit heeft, dat deze door (alle) leerkrachten onderschreven en doorleefd wordt en dat ouders (en leerlingen) hier bewust voor kiezen. Maar ook de 'kleur' van deze identiteit, de (morele) keuzes die gemaakt worden, bepalen het ethos van de school. Het antroposofische mensbeeld van de leerkrachten, waarin de persoonlijke ontwikkeling van de opgroeiende mens een centrale rol speelt, is waarschijnlijk van invloed. Ook de waldorfpedagogie speelt vermoedelijk een rol, onder andere door de advisering van een kameraadschappelijke relatie tussen leerkracht en leerling vanaf het veertiende levensjaar. De mogelijkheid bestaat ook dat de

Stichtse Vrije School, door haar duidelijke identiteit, bovengemiddeld betrokken en bevolgen leerkrachten aantrekt en/of hoge eisen stelt aan de kwaliteit van haar leerkrachtenteam. (Oud)leerlingen en ouders schrijven de positieve relaties vooral toe aan het feit dat de Stichtse Vrije School een kleine school is waardoor iedereen elkaar kent en aan de gezamenlijke activiteiten zoals de feesten, toneel en het koor die een sterk gevoel van saamhorigheid geven.

Hoe belangrijk een positieve waardering van (oud)leerlingen, leerkrachten en ouders voor het pedagogisch klimaat ook is, een school is ook geïnteresseerd in het effect van haar benadering op de ontwikkeling van de leerlingen. Naar de eindexamenresultaten van de leerlingen van de Stichtse is eerder al onderzoek gedaan; deze zijn bovengemiddeld. De eindexamenresultaten van de school zijn meegenomen in de enquête van de Elsevier, waarbij de vwo afdeling van de school als een van de beste scholen van het land naar voren is gekomen. De school is echter vooral geïnteresseerd in de meerwaarde die zij heeft voor de persoonlijke ontwikkeling van de leerlingen. Wat bijzonder is in dit opzicht, is dat de beschrijvingen van de (oud)leerlingen de ambities van de leerkrachten op dit gebied grotendeels weerspiegelen. Van de leerlingen horen we wat de leerkrachten belangrijk vinden: dat zij kwaliteiten als doorzettingsvermogen, daadkracht, creativiteit, respect, verdraagzaamheid, ontvankelijkheid en gevoeligheid ontwikkelen. Oud-leerlingen en ouders geven aan dat deze eigenschappen ook daadwerkelijk ontwikkeld worden en dat het onderwijs van de Stichtse Vrije School daarop een belangrijke invloed heeft.

Wat betreft de (didactische) werkvormen die de leerkrachten gebruiken, kunnen we stellen dat de (oud)leerlingen daar over het algemeen tevreden mee zijn. De meeste leerlingen vinden periodeonderwijs prettig. Het luisteren naar een verhaal en het zelf vervolgens uitwerken, met tekeningen erbij. Ze geven aan dat ze de stof dan beter onthouden, dat ze het zich meer eigen maken, omdat ze het in eigen woorden op moeten schrijven. Of de proeven die een leerkracht voordoet en waarvan zij de resultaten en voortgang moeten noteren en tekenen. Ze laten trots hun periodeschriften zien waarin ze alles hebben bijgehouden en leggen uit dat ze hierdoor beter voorbereid de toetsen in gaan. Leerlingen geven ook aan blij te zijn met het brede curriculum dat ze hebben op de school; ze vinden de creatieve en muzikale vakken leuk, gezellig en ze zijn prettig als afwisseling op de denkvakken die worden gegeven. Vooral de oudere leerlingen en de oud-leerlingen geven aan dat ze het prettig vinden dat ze zich daardoor ook op meerdere terreinen kunnen ontplooiën. Ze kunnen zo ontdekken waar ze goed in zijn en waar hun interesses liggen, waar het pad voor het eigen leven ligt of verder gaat na de schooltijd. Ze geven aan dat het fijn is dat ze zo de mogelijkheden houden om zich te ontplooiën op meer gebieden dan dat mogelijk is in andere scholen, maar ook dat ze het goed vinden voor hun algemene ontwikkeling. Het meest krachtige element lijkt echter ook hier de leerkracht te zijn. Leerkrachten kunnen zelf bepalen welke methode zij gebruiken in de les en voor een deel ook waar ze het over gaan hebben. Dit komt de authenticiteit van leerkrachten ten goede; ze hebben zin in het onderwijs en dat merken (oud)leerlingen. Ze kunnen hun vak met enthousiasme brengen, weten waar ze het over hebben en kunnen de theorie voorstelbaar maken

door deze te koppelen aan voorbeelden uit de dagelijkse werkelijkheid van de leerlingen. Ook de ouders spreken over de toewijding van de leerkrachten, waarvoor ze veel waardering hebben.

Een punt van zorg dat alle partijen naar voren brengen, is de afstemming van de leerstof op de behoefte van de leerlingen en in samenhang daarmee de mate van vrijheid en de behoefte aan sturing. De leerlingen geven aan dat zij zich soms vervelen omdat zij moeten wachten op de leerkracht of andere kinderen in de klas, terwijl zij op andere momenten ineens achter blijken te lopen en keihard moeten werken om alsnog de (examen)stof onder de knie te krijgen. Een zelfde soort onevenwichtigheid ervaren leerlingen in de mate waarin zij vrij gelaten worden en geacht worden zelfstandig en zelfverantwoordelijk hun leerproces te regisseren. Aan de ene kant waarderen ze die vrijheid en denken ze daar veel van te kunnen leren, maar ze willen graag dat een leerkracht (op tijd) ingrijpt als blijkt dat ze de vrijheid op dat moment nog niet aankunnen. Een leerkracht 'moet er niet op gaan rekenen dat je het helemaal zelf kunt' vertelt een leerling. De leerkrachten lijken dit probleem te herkennen, maar hoe het precies in elkaar steekt is nog niet duidelijk. Dit onderwerp zou een aanknopingspunt voor een ontwikkelingstraject kunnen zijn.

Wij hebben de Stichtse Vrije School leren kennen als een school met een zeer sterke pedagogische basis. Er is sprake van een sterke gemeenschap waar leerkrachten, leerlingen en ouders zich verbonden voelen. Dit basale wederzijdse vertrouwen is een goede conditie voor ontwikkeling; zowel van de leerling (als persoon) als voor de school (als leergemeenschap). Wij raden de school aan verder te onderzoeken welke (combinatie van) factoren hieraan ten grondslag liggen en tegelijkertijd een ontwikkelingstraject te starten waarin leerlingen en leerkrachten als partners deelnemen aan een voortgaande dialoog over de kwaliteit van de Stichtse Vrije School.

